

קהלת – KOHELET

א א דברי קהלת בן־דוד מלך בירושלם:

1 ¹ Dit zijn de woorden van Kohelet, de zoon van David, koning in Jeroesjalajim.

1. De woorden van Kohelet – Overal waar staat „de woorden van” zijn het woorden van berisping, zoals in (Devariem 1:1): „Dit zijn de woorden die Mosjé sprak,” en (ib. 32:15): „En Jesjoeroen werd vet.” En in (Amos 1:1): „De woorden van Amos.” en (ib. 4:1): „Luister naar deze woorden, koeien van Basjan!” (*Rasji*).

Dit zijn de woorden van Kohelet... de zon komt op... alle rivieren stromen naar de zee – Hij bedoelt met de zon, de maan en de zee een slecht mens, die geen beloning heeft. Zo wordt het geleerd in *Sifré* (Dev.1:1). Ik heb daarvan geleerd dat deze afdeling gaat over de goddeloze, die vergeleken wordt met de opkomende zon, die uiteindelijke toch ondergaat. Een andere verklaring: **Alle rivieren stromen in de zee** – Wat betekent dit? Dit betreft afgodendienaren, de dwazen die zichzelf neerwerpen voor het water en denken dat het iets wezenlijks bevat, want ze zien de Grote Zee, waar al de rivieren in uitmonden, en de zee raakt niet vol, maar ze begrijpen niet dat het steeds hetzelfde water is dat in de zee stroomt. Ze stromen van onder de diepte en komen weer boven de grond en stromen dan weer in de zee en zo herhaalt zich dat. Daarom stoppen de rivieren nooit en raakt de zee niet vol, en niet omdat het iets wezenlijks bevat (*Rasji*).

Kohelet – [Hij wordt zo genoemd] omdat hij veel wijsheid verzamelde (קהל – *kiheel* – verzamelen) en elders (Misjlee 30:1) wordt hij Agoer, de zoon van Jakee genoemd, omdat hij al de wijsheid verzamelde (אגר – *agar* – verzamelen) en dat weer uitspuwde. En sommigen zeggen dat hij al deze woorden uitsprak in een bijeenkomst van mensen (בהקהל – *behakheel*) (*Rasji*).

Metsoedat David verklaart dat de hoogste wijsheid alleen bereikt kan worden op drie manieren: 1. door diepgaande studie van het onderwerp, door de diverse meningen met elkaar te vergelijken en te beslissen welke de beste is; 2. wanneer men de kennis verkrijgt van iemand die bekend staat om zijn wijsheid, het allerbeste is dan wanneer iemand zijn kennis overdraagt aan zijn zoon, omdat een vader nu eenmaal de beste bedoelingen voor zijn zoon heeft en hem de waarheid zal vertellen; 3. Wanneer men de kennis verkrijgt op basis van eigen ervaring en dat geldt met name wanneer de ervaring wordt opgedaan in aanwezigheid van vele geleerden die de zaak zorgvuldig onderzocht hebben. Daarom begint de samensteller van dit boek met „De woorden van Kohelet,” om daarmee aan te duiden dat de woorden in dit boek gebaseerd zijn op vele bronnen van wijsheid, van bekend staande

קוהלת א – 1 KOHELET

Godvrezende geleerden, die verzameld (שְׁנֵי קְהָלָה בּוֹ) werden door een groot en Godvrezend man, namelijk Koning David, die bekend stond om zijn wijsheid en die hij doorgaf aan zijn zoon, Sjlomo, die na hem koning was over Jeroesjalajiem.

Nog een andere verklaring is dat Koning Sjlomo deze woorden uitsprak tijdens het Soekot-feest na het *sjemitta*-jaar (het zevende jaar, waarin het land braak ligt), wanneer het hele volk, mannen, vrouwen en kinderen bij elkaar kwam en bij welke gelegenheid de koning voor las uit de Tora (zie Devariem 31:10-13). Die ceremonie werd *Hakheel* – verzameling – genoemd. Het woord Kohelet wordt dan in verband gebracht met het woord *Hakheel*. Het is een van de mogelijke redenen dat dit boek tijdens het Soekot-feest in de synagogen wordt gelezen.

De zoon van David – Hij was koning, de zoon van een koning, een wijs man, de zoon van een wijs man, een rechtvaardig man, de zoon van een rechtvaardig man (*Midrasj Rabba Kohelet*).

Koning in Jeroesjalajim – De stad van de wijsheid (*Rasji*).

ב הַבַּל הַבָּלִים אָמַר קֹהֵלֶת הַבַּל הַבָּלִים הַכֹּל הַבָּל:

² Zinloze nutteloosheden, zei Kohelet, zinloze nutteloosheden, alles is zinloos!

2. Zinloze nutteloosheden – Kohelet klaagt over alle schepselen van de zeven dagen van de Schepping (*Rasji*).

Zinloos – Het Heb. woord הַבָּל – *haveel* – is gepunctueerd met een *chataf patach* [onder de letter הֶ – *hee* – omdat het een status constructus is [d.w.z., het hoort bij het volgende woord], namelijk letterlijk: de „zinloosheid der nutteloosheden.” Zeven zinloosheden worden er opgenoemd, corresponderend met de zeven dagen van de Schepping (*Rasji* op basis van *Midrasj Rabba* I, i:2). De *Midrasj* vervolgt en zegt dat alles wat in de zeven dagen van de Schepping geschapen werd, op den duur verloren zal gaan.

De *Targoem* verklaart dat Sjlomo met Goddelijke inspiratie voorzag dat het koninkrijk van zijn zoon Rechavam in tweeën gesplitst zou worden door Jeravam, de zoon van Nevat, en dat Jeroesjalajiem en het Beit HaMikdasj (de Heilige Tempel) verwoest zou worden in de toekomst, daarom verzuchtte hij dat alles wat hij en David, zijn vader, hadden opgebouwd zinloos was.

ג מִהֲיִתְרוֹן לְאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ שִׁיעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:

³ Welk nut heeft de mens van al zijn moeite, al zijn gezwoeg onder de zon.

3. Welk nut – Welke beloning en wat blijft er van over (*Rasji*).

De Geleerden van de *Midrasj* wilden het Boek Kohelet niet opnemen in Tanach, want er staat „Welk nut heeft de mens van al zijn moeite.” Betekent dit ook dat de inspanning van het leren van Tora ook

KOHELET 1 – קהלת א

nutteloos is? Maar bij nadere overweging verklaarden zij: Hij zei niet van alle inspanning, maar van *zijn* eigen moeite [van het nastreven van bevrediging van aardse behoeften), maar men moet zwoegen in de Tora. *Metsoedat David* verklaart: Dit is wat Kohelet bedoelt: wat wint een mens met al zijn zwoegen onder de regering van de zon? Dat is de inspanning van het vergaren van bezittingen, een bezigheid die onder invloed is van hemellichamen (en hij noemt met name de zon, omdat die de grootste is van alle hemellichamen en de meeste invloed heeft. Daarom wordt zij de ‘koningin van de hemel’ genoemd (Jeremia 44:18).

Onder de zon – In plaats van de Tora, die „licht” genoemd wordt, zoals er staat geschreven (in Misjlee 6:23): „En de Tora is licht.” Al zijn inspanning, in plaats van zich bezig te houden met Tora, wat levert het hem op? (*Rasji*).

Rav Hoena zei in naam van Rav Chilfai: Alle arbeid van een mens vindt plaats „onder de zon” [hier op aarde], maar zijn beloning vindt plaats boven de zon [in het leven na dit leven] (*Midrasj Rabba* I, 3:1). En de *Targoem* verklaart: alle inspanning van de mens ter bevrediging van zijn aardse behoefte is zinloos, alleen het ingespannen Tora leren levert een beloning op in de Komende Wereld.

דָּוֹר הַלֵּךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת:

⁴ Een generatie gaat, een generatie komt, maar de aarde blijft altijd bestaan.

4. Een generatie gaat, een generatie komt – Hoe hard de booswicht ook zwoegt en werkt om te onderdrukken en te roven, hij overleeft zijn werken niet, want de generatie gaat en een andere generatie komt, en neemt alles weer van zijn zonen weg, zoals er geschreven staat (Ijov 20:10): „Zijn zonen zullen de armen tevreden stellen” (*Rasji*).

Maar de aarde blijft altijd bestaan – Maar wie zijn het die blijven bestaan? De nederigen en de eenvoudigen, die zichzelf omlaag brengen tot de aarde, zoals er geschreven staat (in Tehilliem 37:11): „Maar de nederige zal de aarde erven.” En *Midrasj Tanchoema* zegt: Al de rechtvaardigen van Israëel worden ‘aarde’ [of ‘land’] genoemd, zoals er geschreven staat (in Malachi 3:12): „Want je zult een begerenswaardig land zijn” (*Rasji*).

(*Metsoedat David*) Verklaart dat als een vraag: „Blijft de aarde altijd bestaan?” Slijt de aarde niet net als een kledingstuk?

R. Abba ben Kahana heeft gezegd: De generatie die komt moet net zo geacht worden als de vorige generatie, opdat je niet zult zeggen: ‘Als R. Akiva nu geleefd had, zou ik Tora onder hem studeren,’ of ‘als R.

קֹהֵלֶת א – 1 KOHELET

Zera en R. Jochanan nu geleefd hadden, zou ik onder hen Misjna leren.' Maar de Geleerden die in jouw dagen leven moet je achten zoals de Geleerden in voorgaande generaties (*Midrasj Kohelet* I,4:4).

De *Targoom* interpreteert: Een generatie van rechtvaardigen verlaat de wereld vanwege de zonden van een generatie van booswichten die hen opvolgen, en de aarde zal altijd blijven bestaan om de zonden te dragen van de mensheid.

הַיּוֹרֵחַ הַשֶּׁמֶשׁ וּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶל-מְקוֹמוֹ שׂוֹאֵף זֹרֵחַ הוּא שֵׁם:

⁵ De zon komt op en de zon gaat onder en snelt naar zijn plaats waar hij [weer] opkomt.

5. De zon komt op – Een generatie gaat en een generatie komt, zoals de zon 's ochtends opkomt en 's avonds weer ondergaat, vol verlangen om weer op te komen op de plaats waar hij gisteren is opgekomen, daar zal hij ook vandaag opkomen (*Rasji*).

Weten we niet dat de zon opkomt en ondergaat? Echter, het betekent dat voordat de zon van een rechtvaardig mens ondergaat, zorgt hij ervoor dat de zon van een ander rechtvaardig mens opkomt. Op de dag dat R. Akiva stierf werd R. Jehoeda HaNasi geboren – een zon kwam op en een zon ging onder. En zo ook op de dag dat R. Adda ben Ahava overleed werd zijn zoon R. Hamnoena geboren – een zon kwam op en een zon ging onder (*Midrasj Kohelet* I,5:1).

וְהוֹלֵךְ אֶל-דָּרוֹם וְסוּבֵב אֶל-צָפוֹן סוּבֵב | סִבֵּב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל-סִבִּיבָתוֹ שָׁב הָרוּחַ:

⁶ De wind keert naar het zuiden en draait weer via het noorden, telkens draaiend keert hij om en al draaiend keert de wind weer terug.

6. De wind keert – *Rasji* verklaart dit vers als betrekking hebbend op *רוּחַ הַשֶּׁמֶשׁ* – *roeach hasjèmesj* – 'het verlangen van de zon', zoals in Jechezkel 1:12, dat hij vertaalt met: „Overall waar het hun wens was om te gaan.” Wij hebben echter hier vertaald overeenkomstig de opvatting van *Ibn Ezra*, die meent dat het onderwerp hier de wind is.

Al draaiend keert hij terug – Ook morgen zal hij de hele omloop, die hij gisteren doorlopen heeft, weer opnieuw doorlopen en ook vandaag (*Rasji*).

Keert naar het zuiden – Altijd overdag (*Rasji*).

En draait weer om via het noorden – Altijd 's nachts (*Rasji*).

KOHELET 1 – א קהלת

Telkens draaiend keert hij om – Naar het oosten en naar het westen, dat hij soms overdag en soms 's nachts passeert. In [het seizoen] *Tamoez* gaat het er doorheen en in [het seizoen van] *Tevet* gaat het er omheen (*Rasji*). *Rasji* zinspeelt hier op de verklaring in de Talmoed [Bava Batra 25b] waar Rabbi Jehosjoea zegt: De wereld is als een tent, waarvan ook de noordzijde gesloten is, en zodra de zon de noordwestelijke hoek bereikt heeft, draait hij rond achter het hemelgewelf, zoals er gezegd is: „Hij gaat naar het zuiden en rond het noorden, enz.” Hij gaat overdag naar het zuiden en keert 's nachts via het noorden weer terug [naar de plaats waar hij de volgende ochtend weer opkomt].” R. Jehosjoea verklaart dan verder: Hij gaat rond en rond, en keert terug in zijn omloopbaan [om de aarde]. Dit gedeelte van het vers heeft betrekking op de oostelijke en westelijke horizon. Soms omcirkelt de zon hen [wanneer hij in de winter er achter langs gaat] en soms passeert hij hen [wanneer hij er 's zomers doorheen gaat]. *Rasji* vervolgt: Ook de booswichten, ongeacht hoe hoog hun zon ook rijst, hij zal uiteindelijk weer omlaag gaan. Het geeft niet hoe groot hun macht is, tenslotte keren ze terug tot de vuilnisbelt. Ze kwamen van een smerige plaats en ze keren terug naar een smerige plaats. [*Rasji* verklaart in heel zijn commentaar op dit vers dat dit betrekking heeft op de zon en niet op de wind, zoals wij vertaald hebben].

כָּל־הַנְּחָלִים הַלְכִים אֶל־הַיָּם וְהַיָּם אֵינָנוּ מִלָּא אֶל־מְקוֹם
שֶׁהַנְּחָלִים הַלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לְלֶכֶת:

⁷ Alle beken stromen naar de zee, maar de zee wordt niet vol; naar de plaats, vanwaar de beken komen, keren zij telkens terug, om weer verder te gaan.

7. Alle beken stromen naar de zee – Want [hun water] blijft daar niet in, omdat de oceaan hoger gelegen is dan de hele wereld, zoals er staat geschreven [Amos 5:8]: „Hij roept het water van de zee en giet het uit, enz.” En vanwaar kan met iets uitgieten? Van boven naar beneden. En de rivieren stromen in de tunnels onder de bergen van de oceaan en stromen voortdurend, en dat is de betekenis van: „naar de plaats, vanwaar de beken komen, keren ze telkens terug” (*Rasji*).

Ibn Ezra verklaart het fenomeen dat de zee niet gevuld raakt, ondanks dat alle rivieren daarin stromen: het water van de zee verdampt en dat vormt de wolken, die hun water als regen weer terug laten vallen op de aarde, waar het in de rivieren verzameld wordt en zo weer terugstroomt naar de zee.

Metsodat David verklaart: Al het water stroomt naar de zee, alsof het de zee wil vullen tot aan zijn oever, **maar de zee wordt niet vol** – we zien

KOHELET 1 – א קהלת

met onze eigen ogen dat de zee niet gevuld wordt, dus ze bereiken hun doel niet.

Alle beken stromen naar de zee, maar de zee wordt niet vol – De wijsheid van een mens is in zijn hart, maar het hart wordt nooit gevuld. **Al de beken** – Dat is Tora [die vergeleken wordt met water] die een mens studeert, maar hij krijgt er nooit genoeg van (*Midrasj Kohelet*).

Naar de plaats, vanwaar de beken komen, keren zij telkens terug – Dus ze werken zichzelf tegen en verhinderen hun eigen plan [om de zee te vullen]. Dit bewijst ook dat alle inspanning nutteloos is (*Metsoedat David*).

ח כָּל־הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא־יִוָּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא־תִשְׂבַּע עֵינָיו
לְרֹאוֹת וְלֹא־תִמְלֵא אָזְנוֹ מִשְׁמַעַ:

8 Alle woorden vermoeien, geen mens kan ze uitspreken, geen oog kan zich eraan verzadigen, geen oor kan gevuld worden met wat het hoort.

8. Alle woorden vermoeien, enz. ... geen oog kan zich eraan verzadigen – Dit slaat terug op: „Welk nut heeft de mens, enz.” [v. 3] wanneer hij de Torastudie afwisselt men ijdele woorden. Dat is alleen maar vermoeiend en hij zal niet in staat zijn alle woorden te begrijpen en wanneer ze in het bereik van de ogen komen, zal het hem niet tevreden stellen, en wanneer zijn oor het hoort, zal het er niet door gevuld worden (*Rasji*).

Metsoedat David vertaalt: **Alle dingen vermoeien, enz.** [In het Hebreeuws kan דְּבָרִים – *devariem* – zowel ‘woorden’ als ‘dingen’ betekenen.] Wanneer iemand zwoegt en zijn doel bereikt, stopt hij met werken, maar als hij met zijn gezwoeg zijn doel niet bereikt, zwoegt hij eindeloos verder. Sjloomo zegt dat alles nutteloos is, want men bereikt nooit zijn doel, dus is het zwoegen vermoeiend.

Als zelfs de vier elementen – de aarde [vers 4], het vuur [gesymboliseerd door de zon in vers 5], de wind [vers 6] en het water [vers 7] – hun doel nooit bereiken, welk nut heeft dan het menselijk zwoegen? (*Ibn Ezra*).

ט מִה־שְּׁהִיָּהּ הוּא שְׁהִיָּהּ וּמִה־שִׁנְעֵשֶׂהּ הוּא שְׁיַעֲשֶׂה וְאִין
כָּל־חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ:

9 Wat geweest is, zal weer zijn en wat gebeurd is zal weer gebeuren; er is niets nieuws onder de zon.

9. Wat geweest is, zal weer zijn – Alles wat hij leert [op profaan gebied], zal niets nieuws zijn. Hij zal alleen ontdekken wat er al was, wat gescha- pen werd in de zes dagen van de Schepping. Maar wie constant Tora

KOHELET 1 – א קהלת

studeert, ontdekt steeds nieuwe inzichten daarin, zoals er staat geschreven in (Misjlee 5:19): „Haar borsten zullen je te allen tijde verzadigen.” Net zoals een borst het kind, dat er behoefte aan heeft, bevredigt, zo zijn de woorden van Tora [Eroevien 54b]. En we lezen in traktaat Chagiga dat Rabbi Eliëzer ben Hyrcanus dingen gezegd heeft, die het oor nimmer gehoord heeft, namelijk over de hemelse wagen (*Rasji*).

י יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כבר היה לעלמים
אשר היה מלפננו:

¹⁰ Is er iets waarvan men kan zeggen: ‘kijk, iets nieuws!’ dan was het er al vóór onze tijd.

10. Is er iets – dat je onder ogen komt onder de zon, waarvan de spreker zal zeggen: „Zie, dit is iets nieuws!” Maar het is niets nieuws, want het bestaat al eeuwen lang, er is alleen maar „geen herinnering aan van vroegere [generaties].” Daarom lijkt het nieuw.

יא אין זכרון לראשנים וגם לאחרנים שיהיו לא־יהיה להם
זכרון עם שיהיו לאח־נה:

¹¹ Er is [alleen maar] geen herinnering aan de vroegere [gebeurtenissen of generaties], en ook aan de latere [gebeurtenissen of generaties] zal bij hen die later komen geen herinnering zijn.

11. Ook hen die later komen – zullen niet herinnerd worden door de generaties na hen. En de Midrasj interpreteert dit als betrekking hebbend op de uiteindelijke volledige uitwissing van de herinnering aan Amalek, zoals er geschreven staat [in Ovadia 1:18]: „En het huis van Esav zal geen overlevenden hebben” (*Rasji*).

יב אני קהלת הייתי מלך על־ישראל בירוּשָׁלַם:

¹² Ik, Kohelet, was koning over Israël in Jeroesjalajim.

12. Ik, Kohelet, was koning – over de hele wereld, en later over Israël, en nog later over alleen Jeroesjalajim, en ten slotte alleen nog maar over mijn staf, want er staat: „Ik was koning in Jeroesjalajim,” maar nu ben ik geen koning meer (*Rasji*, op basis van Gittien 68b).

יג ונתתי את־לבי לדרוש ולתור בחכמה על כל־אשר
נעשה תחת השמים הוא | ענין רע נתן אלהים לבני האדם

¹³ Ik heb met heel mijn hart gezocht en met wijsheid getracht alles te doorgronden wat er onder de hemel gebeurt, [maar] dat is een pijnlijke bezigheid, die God de mens gegeven heeft, om er zich mee bezig te houden.

13. Ik heb met heel mijn hart gezocht – In Tora, hetgeen wijsheid is, en ik heb erin nagedacht over al het kwaad dat hierboven vermeld staat en wat begaan werd onder de zon, en ik overwoog dat het een pijnlijke taak is die de Heilige, gezegend is Hij, de mens heeft voorgezet: „het leven en het goede, de dood en het kwade” [Devariem 30:15] (*Rasji*).

Een pijnlijke bezigheid – Het is een slechte gewoonte voor hen (*Rasji*).

Om er zich mee bezig te houden – Heb.: לְעֲנוֹת בּוֹ – *laänot bo* – om er zich mee bezig te houden. Het woord עֲנִין – *injan* – kan worden opgevat als een uitdrukking voor een tehuis (מְעוֹן – *maön*), of woning, en het kan ook worden opgevat als een uitdrukking voor diepe studie (עֵיוֹן – *ioen*) en gedachte en dat geldt ook voor לְעֲנוֹת בּוֹ – (*Rasji*).

Gegeven – Voor hem geplaatst heeft (*Rasji*).

יֵד רְאִיתִי אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמַיִם וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וְרֵעוֹת רוּחַ:

¹⁴ Ik heb alles gezien wat er onder de zon gemaakt is, maar alles is ijdel en najagen van de wind.

14. En najagen van de wind – [Ook hier interpreteert *Rasji* het woord *roeach* als ‘wens, verlangen.’] Het breken van de wil, zoals [in Jesjaja 8:9]: „Verbrijzel (רָעוּ), volken, en wees gebroken.” Ten slotte zal hij hartzeer krijgen (*Rasji*).

טו מַעֲוֹת לֹא־יֻכָּל לְתַקֵּן וְחֶסְרוֹן לֹא־יֻכָּל לְהַמְנוֹת:

¹⁵ Wat verdraaid is, kan niet recht worden gemaakt en wat ontbreekt, kan men niet tellen.

15. Wat verdraaid is – Wat tijdens zijn leven verdraaid werd, zal niet na zijn dood recht gebogen kunnen worden. Wie zich inspande vóór Sjabbat, zal op Sjabbat te eten hebben. Onze Geleerden verklaarden dat dit betrekking heeft op iemand die intiem was met een voor hem verboden vrouw en daar een mamzer van krijgt, of op een Tora-geleerde die van Tora is afgeweken, en die oorspronkelijk recht was, maar krom geworden is (*Rasji* op basis van *Chagiga* 9a).

טז דִּבַּרְתִּי אֲנִי עַם-לְבַי לְאמֹר אֲנִי הִנֵּה הִגְדַּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי
חֲכָמָה עַל כָּל-אֲשֶׁר-הָיָה לִפְנֵי עַל-יְרוּשָׁלַם וְלִבִּי רָאָה
הַרְבֵּה חֲכָמָה וְדַעַת:

16 Ik zei tegen mezelf: „Zie, ik heb grotere en meer wijsheid verworven dan ieder die ooit vóór mij was in Jeroesjalajim en mijn hart zag heel veel wijsheid en kennis.

16. Ik zei tegen mezelf – Nu ik gevallen ben van mijn voetstuk, zei ik bij mezelf: „Wie zou tegen mij gezegd hebben dat ik in deze toestand zou geraken?” (*Rasji*)

יז וְאֶתְנָה לְבַי לְדַעַת חֲכָמָה וְדַעַת הַלְלוֹת וְשִׁכְלוֹת יִדְעֵתִי
שְׂגִם-נָה הוּא רַעִיוֹן רוּחַ:

17 Ik heb me met heel mijn hart ingezet om wijsheid te vergaren en om onwijsheid en dwaasheid te leren kennen, maar ik weet [nu] dat ook dat alleen najagen van de wind is.

17. Ik heb me ingezet – Ik heb mij met heel mijn hart ingezet om de aard van de wijsheid te kennen, wat het doel ervan is, en de aard van de krankzinnigheid en dwaasheid (*Rasji*).

Onwijsheid – Heb. הַלְלוֹת – saaiheid en verwarring van gedachten. Een uitdrukking van ‘vermenging’ zoals [in Jesjaja 1:22]: „verdund (מְחול) met water” (*Rasji*).

Maar ik weet – Maar ik weet nu dat ook wijsheid onwijsheid bevat.

יח כִּי בְּרַב חֲכָמָה רַב-כֶּעֶס וְיוֹסִיף דַעַת יוֹסִיף מְכָאוֹב:

18 Want door veel wijsheid ontstaat ook veel frustratie, en wie zijn kennis vermeerderd, vermeerderd zijn smart.

ב א אִמַּרְתִּי אֲנִי בְלִבִּי לְכַה-נָּא אֲנִסְכָּה בְּשִׂמְחָה וְרָאָה בָטוֹב
וְהִנֵּה גִם-הוּא הֶבֶל:

2 ¹ Ik zei tegen mezelf: „Kom, laat ik wat [wijn] mengen met vreugde en plezier hebben”; maar ook dat bleek zinloos te zijn.

2) 1. אִמַּרְתִּי אֲנִי בְלִבִּי – **Ik zei tegen mezelf** – Als dat zo is, dan zal ik afzien van wijsheid en ik ga mij alleen nog maar bezighouden met drinken (*Rasji*).

אֲנִסְכָּה – **Laat ik mengen** – Heb. אֲנִסְכָּה, een uitdrukking voor het

קהלת ב – KOHELET 2

mengen van wijn met water of met kruiden om die beter drinkbaar te maken, zoals in (Misjlei 9:2): „Zij mengde (מִסְכָּה) haar wijn,” het mengen van wijn met water om het te verbeteren of het mengen van wijn met kruiden voor gekruide wijn (*Rasji*).

בְּטוֹב וּרְאָה – **om plezier te hebben** – Heb. וּרְאָה, zoals וּרְאוֹת בְּטוֹב.

Als wijsheid ergernis veroorzaakt, laat ik het schieten en keer ik terug en ga ik mij bezighouden met plezier en wijn (*Ibn Ezra*).

גַּם הוּא הָבֵל – **maar ook dit bleek zinloos te zijn** – Want ik zag met behulp van profetie dat er veel ongeluk komt ten gevolge van lachen. Belsjatsar stierf bij een feestmaaltijd en de bevolking van de generatie van de Vloed verdronk als gevolg van de overvloedige goedheid die U over hen uitstortte (*Rasji*).

ב לְשִׁחוק אֲמַרְתִּי מְהוֹלֵל וּלְשִׁמְחָה מֵ-זֶה עֲשֵׂה:

² „Vrolijkheid”, zei ik, „is vermengd” en over vreugde [zei ik], „wat wordt daarmee bereikt?”

2. לְשִׁחוק אֲמַרְתִּי – „Vrolijkheid,” **zei ik** – is vermengd met huilen en zuchten (*Rasji*).

וּלְשִׁמְחָה – **en over vreugde** – Wat voor goeds wordt daarmee bereikt? Het einde ervan is verdriet (*Rasji*).

ג תִּרְתִּי בְלִבִּי לְמִשׁוֹן בֵּינִי אֶת-בְּשָׂרִי וּלְבִי נִהַג בְּחִכְמָה
וּלְאַחֵז בְּסִכְלוֹת עַד אֲשֶׁר-אַרְאֶה אִי-זֶה טוֹב לְבִנֵי הָאָדָם
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ תַחַת הַשָּׁמַיִם מִסִּפֵּר יְמֵי חַיֵּיהֶם:

³ Ik zocht in mijn hart om mijn lichaam te goed te doen aan wijn, maar mijn hart bleef zich gedragen met wijsheid, en intussen bleef ik mij vast houden aan de dwaasheid, totdat ik zou zien wat beter is voor de mensen, wat ze zouden moeten doen onder de hemel, gedurende het aantal dagen dat ze leven.

3. תִּרְתִּי בְלִבִּי – **ik zocht in mijn hart** – Ik keerde terug om in mijn hart te zoeken om het allemaal te behouden: feest vieren, wijsheid en dwaasheid, en me over te geven aan wijn en feesten en mijn lichaam daarmee te verwennen. Ieder vreugdevol feest wordt מְשֻׁתָּה genoemd vanwege de wijn (*Rasji*).

נִהַג בְּחִכְמָה – **zich gedragen met wijsheid** – Zelfs als mijn lichaam zich te buiten gaat aan wijn, wordt mijn hart geleid door wijsheid, zich vasthoudend aan Tora (*Rasji*).

קֹהֵלֶת ב – KOHELET 2

וּלְאַחַז בְּסִכְלוֹת – **vasthouden aan dwaasheid** – aan dingen die mij toeschijnen als dwaasheid, waarvan ik zeg (Misjlee 30:1): „G-d is met mij, ja G-d is met mij en ik zal in staat zijn,” bijvoorbeeld het dragen van *sja'atnez* en het vermengen van kruiden in een wijngaard, hetgeen Satan en de volken van de wereld bespotten en zo zegt hij (verderop, 7:18): „Het is goed dat je dit vasthoudt,” en ook met betrekking tot Sjaoel, aan wie het dwaas toe leek om zowel mannen, vrouwen, kinderen en zuigelingen te doden, maar het was de opdracht van de Alomtegenwoordige, en hij noemde het dwaasheid (*Rasji*).

Metsoedat David verklaart: Ik zocht naar de juiste manier om die drie dingen samen vast te houden: het vieren van wijnfeesten, die het lichaam verwennen en er voor zorgen dat men dik en vet wordt, mij te laten leiden door de wijsheid van Tora en vast te houden aan dwaasheid, d.w.z., dingen die niet het lichaam in gaan, maar waar de mensen naar verlangen, zoals mooie gebouwen, muziekinstrumenten en dergelijke.

totdat ik zou zien – Ik zal die alledrie vasthouden totdat ik gezien heb wat de beste manier is voor de mensen hoe zich te gedragen onder de hemel, gedurende hun leven. Dat wil zeggen, dat als ik de beste manier gevonden heb, zal ik die kiezen en de rest laten schieten.

ד הַגְדַּלְתִּי מַעֲשֵׂי בְנֵי יָדַי לִי בְּתִים נִטְעַתִּי לִי כְרָמִים:

⁴ Ik heb voor mijzelf grote dingen ondernomen: ik heb voor mezelf huizen gebouwd en wijngaarden gepland.

4. הַגְדַּלְתִּי מַעֲשֵׂי – **ik heb voor mezelf grote dingen ondernomen** – In de dagen van mijn grootheid (*Rasji*). Toen ik mij aan alle drie die levenswijzen hield heb grote dingen gedaan, huizen gebouwd, enz. (*MD*).

De *Targoem* interpreteert: Ik maakte veel grote werken in Jeroesjalajim; ik bouwde voor mijzelf huizen: de Tempel, om verzoening te doen voor Israëel, en het koelhuis voor de koning en de Kamer van de Gehouwen Steen als studiehuis voor de Geleerden, en de Hal en het Tribunaal van Gehouwen Steen, waar de Geleerden zaten en rechtspraken. Ik maakte een ivoren troon als zetel voor de koning. Ik plantte voor mijzelf wijngaarden in Javne om daar druiven te kweken voor wiju voor mijzelf en de rabbijnen van het Sanhedrin en ook om plengoffers te brengen op het altaar, van oude en nieuwe wijn.

ה עָשִׂיתִי לִי גִנּוֹת וּפְרִדְסִים וְנִטְעַתִּי בָהֶם עֵץ כָּל-פְּרִי:

⁵ Ik maakte voor mezelf tuinen en boomgaarden en daar

KOHELET 2 – קהלת ב

plantte ik allerlei soorten fruitbomen.

5. וּפְרֻדִּים – **boomgaarden** – want Sjlomo herkende met zijn wijsheid de aderen van de aarde: welke ader leidt naar Koesj en daar plantte hij pepers; welke leidt naar een stuk land voor johannesbroodvruchten en daar plantte hij johannesbroodbomen. Want al de aderen van de landen komen naar Zion, waarvandaan de wereld is gevormd, zoals er staat geschreven (Tehilliem 50:2): „Vanuit Zion, de alles inbegrepen schoonheid.” Daarom wordt er gezegd: „alle soorten fruitbomen.” (Midrasj Tanchoema, Kedosjiem 10) (*Rasji*).

De *Targoem* interpreteert: Ik maakte voor mijzelf bewaterde tuinen en boomgaarden en ik zaaide allerlei soorten kruiden, sommige daarvan voor voedsel en anderen voor dranken en nog anderen voor medische doeleinden. En allerlei aromatische kruiden. Ik plantte er niet vruchtendragend bomen en allerlei welriekende bomen en alle vruchtenbomen en de grenzen werden gevormd door de muren van de stad Jeroesjalajim tot aan de oever van het water van Siloam.

ו עָשִׂיתִי לִי בְּרִכּוֹת מַיִם לְהִשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוּמַח עֵצִים:

6 Ik maakte voor mezelf vijvers met water, om van daaruit een bos met jonge bomen te bevoeien.

6. בְּרִכּוֹת מַיִם – **vijvers met water** – zoals een soort visvijver, die ze in de grond graven (*Rasji*).

Ibn Ezra verklaart dat dit vijvers waren, waar het regenwater in vergaderd werd om een bos te bewateren waar niet-vruchtendragende bomen groeien, zoals cedars en junipers.

ז קָנִיתִי עֶבְדִּים וּשְׁפָחוֹת וּבְנֵי-בַיִת הָיָה לִי גַם מְקַנְהוֹ בְּקָר וּצְאֵן הַרְבֵּה הָיָה לִי מְכֹל שֶׁהָיוּ לְפָנַי בִּירוּשָׁלַם:

7 Ik kocht slaven en slavinnen en ik had leden van mijn huishouding; ik bezat ook rund- en kleinvee, meer dan allen die vóór mij in Jeroesjalajim waren.

leden van mijn huishouding – Die waren verantwoordelijk voor alles wat het huis nodig had, zij werkten niet als slaven (*MD*). *Ibn Ezra* identificeert deze leden van de huishouding als slaven die als slaaf geboren werden [kinderen van slaven] en niet gekochte slaven.

ח כָּנַסְתִּי לִי גַם-כֶּסֶף וְזָהָב וּסְגֻלַּת מְלָכִים וְהַמְדִינֹת עָשִׂיתִי לִי שָׂרִים וְשָׂרוֹת וְתַעֲנֻגוֹת בְּנֵי הָאָדָם שָׂדֵה וְשָׂדוֹת:

קהלת ב – KOHELET 2

8 Ik heb voor mijzelf zilver en goud opgestapeld en de schatten van koningen en landen; ik verzamelde verschillende soorten muziekinstrumenten, met alles waar mensen van genieten, en wagens en rijtuigen.

8. וּסְגָלַת מְלָכִים – **en de schatten van koningen** – die bestonden uit goud, zilver en edelstenen, die koningen verzamelen in hun schatkamers (*Rasji*).

וְהַמְדִינֹת – **en landen** – de schatten van handelaren (*Rasji*).

וְשָׂרִים וְשָׂרוֹת – **verschillende soorten muziekinstrumenten** – Dit is de vertaling volgens *Rasji*, maar *Metsoedat Zion* vertaalt met „zangers en zangeressen.

וְתַעֲנֹגוֹת בְּנֵי הָאָדָם – begerenswaardlijke dingen waar mensen van houden (*Ibn Ezra*).

וְשָׂדָה וְשָׂרוֹת – **wagens en rijtuigen** – Heb. שָׂדָה וְשָׂרוֹת – schitterende rijtuigen, overdekte wagens, en in de Gemara vinden we dat een שָׂדָה (wagen) zowel een kist als een kast kan zijn (*Rasji*). Volgens *Ibn Ezra*: veroverde vrouwen.

De *Targoem* interpreteert: Ik verzamelde voor mij zelf allerlei zilveren en gouden schatten, want zelfs weegschalen en hun gewichten maakte ik van fijn goud. De schatten van de koning en de landen werden mij als tribuut gegeven. Ik maakte verschillende soorten muziekinstrumenten voor de Levieten, om daarop te spelen tijdens de offeringen en lieren en fluiten voor de zangers en zangeressen om te zingen op de wijnfeesten en tot plezier van mannen en kinderen. En ik maakte gebouwen met buizen om warmwater te vervoeren.

ט וַגְדַלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי מִכֹּל שְׂהִיָּה לְפָנַי בִּירוּשָׁלַם אֶף חֲכָמְתִּי עֲמָדָה לִּי:

9 Ik werd dus groot en ik vergaarde meer dan wie dan ook vóór mij in Jeroesjalajim en ook behield ik mijn wijsheid.

9. אֶף חֲכָמְתִּי עֲמָדָה לִּי – **ook behield ik mijn wijsheid** – Ik verloochende mijn wijsheid niet ondanks dit alles, maar het bleef bij mij en ik vergat het niet. Een andere verklaring: en het bleef mij bij om mij tegen dit alles te beschermen.

י וְכֹל אֲשֶׁר שָׂאָלוּ עֵינַי לֹא אֶצְלַתִּי מֵהֶם לֹא-מִנְעָתִי אֶת-לְבִי מִכָּל-שְׂמֵחָה כִּי-לְבִי שִׂמַח מִכָּל-עֲמָלִי וְזוּהִיָּה חֻלְקִי מִכָּל-עֲמָלִי:

קהלת ב – KOHELET 2

¹⁰ En ik onthield mijn ogen van niets dat zij verlangden en ik onthield mijn hart van geen enkele vreugde en mijn hart genoot van al mijn inspanning en dit was mijn loon voor al mijn gezwoeg.

לֹא אֶצְלָתִי – ik onthield ... van niets – Ik hield ze niet op een afstand om ervan te scheiden en zo staat het ook (in Bamidbar 11:25): „en scheidde af (וַיֵּאָצֵל) van de geest, die op hem rustte, en legde die op de de oudsten.” Het is zoals bij een kandelaar, waaraan men vele andere kaarsen aansteekt, maar zijn licht vermindert niet.

וְזֶה הָיָה חֶלְקִי – en dit was mijn loon – Nadat ik dit alles gedaan had, heb ik van dit alles niets meer over, dan dit. Rav en Sjmoëel hebben hierover een meningsverschil: de een zegt zijn staf en de ander zegt zijn beker. Een קִידֹּר is een beker van aardewerk, waaruit men drinkt (Gittin 68b). Anderen in de Midrasj Aggada (*Kohellet Zoeta* 2:8) interpreteren deze hele afdeling als betrekking hebbend op de studiezalen, studenten en synagogen, [als volgt]:

יַעַר צֹמַח עֵצִים – Een bos vol jonge bomen [vers 6] – dat is het onwetend volk, dat op de velden en in de wijngaarden werkt.

Het volgende is de interpretatie van de Midrasj *Kohélet Zoeta*:

[Vers 4] בָּנִיתִי לִי בָתִּים – Ik bouwde voor mezelf huizen – dat zijn synagogen en studiezalen.

נִטְעַמְתִּי לִי כַרְמִים – Ik plantte voor mezelf wijngaarden – Dat betreft de „wijngaard” in Javne. Vroeg Rabbi Elazar ben Azarja: was daar dan een wijngaard? Echter, de Tora-geleerden zaten daar in rijen, zoals een wijngaard.

[vers 5] עָשִׂיתִי לִי גִּנּוֹת וּפְרָדְסִים – Ik maakte voor mezelf tuinen en boomgaarden – Dit zijn de grote Misjnajot, zoals de Misjna van Rabbi Akiva, de Misjna van Rabbi Hosaja, de Misjna van Rabbi Chia en de Misjna van Bar Kappara.

en ik plantte daar allerlei soorten fruitbomen – Dat is de Babylonische Talmoed, waarin die Misjnajot zijn opgenomen.

[vers 6] עָשִׂיתִי לִי בְּרוֹת – Ik maakte voor mezelf vijvers – Rabbi Chanina zei: dat zijn de predikers. Rabbi Chia zei: dit zijn de leraren van Tanach en Misjna.

יָא וּפְנִיתִי אֲנִי בְּכָל-מַעֲשֵׂי שֶׁעָשׂוּ יָדַי וּבְעַמְלַתִּי
לַעֲשׂוֹת וְהָיָה הַכֹּל הַבָּל וְרַעוֹת רֹחַ וְאֵין יִתְרוֹן תַּחַת
הַשָּׁמַשׁ:

¹¹ Daarna keerde ik mijn [aandacht] naar alles wat mijn

קהלת ב – KOHELET 2

handen gedaan hadden en naar al de inspanning waarvoor ik gezwoegd had, en zie, alles is nutteloos en frustratie en er is geen voordeel onder de zon.

11. וּפְנִיתִי אָנִי – daarna keerde ik mij – naar al mijn daden, maar er is geen voordeel in hen, want in alles schoot ik te kort (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: Nadat ik dit alles gedaan had, wendde ik mij om en keek naar wat ik allemaal gedaan had en overwoog mijn daden. En zie, het is allemaal zinloos want het levert geen blijvend voordeel op.

en frustratie – Want toen ik dit allemaal deed, was mijn wens dat het allemaal voor altijd zou blijven bestaan, maar mijn wens werd gebroken, want zo was het niet (*MD*).

en er is geen voordeel – Er zit geen voordeel aan de dingen waar ik mij mee heb beziggehouden, hier onder de zon (*MD*).

De *Targoem* verklaart: Maar er is complete beloning voor goede daden in de Komende Wereld!

יב וּפְנִיתִי אָנִי לְרֵאוֹת הַכְּמָה וְהוֹלְלוֹת וְסִכְלוֹת כִּי | מֶה
הָאָדָם שִׁיבּוֹא אַחֲרַי הַמֶּלֶךְ אֶת אֲשֶׁר-כָּבַר עֲשׂוּהוּ:

¹² Daarna richtte ik mijn aandacht op wijsheid, waanzin en dwaasheid, want wat is de mens, die na de koning komt, die alles al gedaan heeft?

12. וּפְנִיתִי אָנִי לְרֵאוֹת הַכְּמָה – daarna richtte ik mijn aandacht op wijsheid – Ik wend mij af van mijn bezigheden om na te denken over Tora en waanzin en dwaasheid, de straf voor overtredingen.

כִּי מֶה הָאָדָם שִׁיבּוֹא אַחֲרַי הַמֶּלֶךְ – want wat is de mens, die na de koning komt – om hem te smeken betreffende een decreet die zij tegen hem hebben uitgevaardigd en die ze al hebben uitgevoerd. Het is beter voor hem om eerst na te denken over zijn daden en dan ontdekt hij dat het onnodig is om te smeken. *Metsoedat David* verklaart: Hoe belangrijk is een mens dat hij dwaasheid verwerpt en filosofeert over dwaasheid dat de Koning geschapen heeft. Heeft Hij dat dan voor niets geschapen?

יג וְרֵאִיתִי אָנִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לַחֲכָמָה מִן-הַסִּכְלוֹת כִּי תִרְוֹן
הָאֹר מִן-הַחֹשֶׁךְ:

¹³ En ik zag in dat er voordeel bestaat in wijsheid boven dwaasheid, zoals het licht een voordeel heeft boven duisternis.

קהלת ב – KOHELET 2

13. En ik zag – Naderhand zag ik met mijn verstand dat het inderdaad juist is om dwaasheid te verwerpen Niettemin, het was niet voor niets geschapen, want de reden dat wijsheid een voordeel heeft, is alleen omdat er dwaasheid bestaat, want als er geen dwaasheid bestond, zou de glorie van de wijsheid niet bekend zijn, want niets is manifest als er tegenstelling voor bestaat. Net zoals de goedheid van licht alleen bekend is in contrast met duisternis. God schiep de dwaasheid opdat de glorie van de wijsheid manifest zijn zijn (*MD*).

מִן הַסְּכֵלִית – **boven dwaasheid** – Dat is slechtheid (*Rasji*).

יָד הַחֵכֶם עֵינָיו בְּרָאוֹ שׁוֹ וְהַסְּכִיל בְּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וַיִּדְעֵתִי
גַם־אֲנִי שֶׁמִּקְרָה אֶחָד יִקְרָה אֶת־כָּלֶם:

¹⁴ Een wijs mens heeft ogen in zijn hoofd, maar de dwaas wandelt in duisternis en ik realiseer mij ook dat hetzelfde lot hen allemaal treft.

14. יד החכם עיניו בראשו – Een wijs mens heeft ogen in zijn hoofd – Hij zal vanaf het begin [van dat wat hij gaat ondernemen] bedenken wat het resultaat aan het einde [ervan] zal zijn (*Rasji*). *Sforno* verklaart: Hij ziet hoe de toekomst zich ontwikkelt, en zal als resultaat daarvan soms huidige genoegens verwerpen vanwege toekomstig [te verwachten] schade. Hieraan zien we dat intellect een niet fysieke kracht is die de toekomst beoordeelt. **Maar de dwaas wandelt in duisternis** – Zonder de toekomst te zien [d.w.z., zonder rekening te houden met een mogelijke slechte uitkomst in de toekomst] en daardoor struikelt hij (*Sforno*). **אני גם ידעתי** – **en ik realiseer mij ook** – Ook ik, die de wijze prijst boven de dwaas, weet dat ze beiden zullen sterven (*Rasji*).

Een wijze – Een wijsmens heeft ogen in zijn hoofd. Hij [Kohélet] vergelijkt een wijze met iemand die kan zien, omdat hij ogen in zijn hoofd heeft, zodat hij overal kan gaan waar hij wil en hij zal de rechte weg voor zich zien en de kronkelweg, maar de dwaas wandelt in het duister en weet niet waarover hij struikelt. Dit weet ik, maar ik weet ook dat iedereen het zelfde lot wacht (*Ibn Ezra*).

Metsoedat David licht toe: Hij [Kohélet] verklaart nu hoe de glorie van de wijsheid manifest wordt dankzij het bestaan van de dwaas, zoals de goedheid van het licht [manifest wordt] dankzij het bestaan van de duisternis. De wijze man weet dat hij ogen in zijn hoofd heeft, op een hoge plaats, waarmee hij in de verte kan kijken. Dus dat doet hij ook en hij overziet de weg van verre, opdat hij niet zal struikelen. De dwaas echter begrijpt dit niet en zijn ogen zien niet in de verte, zodat

KOHELET 2 – קהלת ב

het is alsof hij in duisternis wandelt, en hij stoot zijn voet tegen de rotsen. Daarom, zonder de dwaas, die struikelt omdat hij niet kijkt op de weg, wordt het voordeel van de wijze, die wel kijkt naar de weg, niet manifest. Zo ook zou het voordeel van licht niet manifest worden zonder duisternis.

טו וְאִמַּרְתִּי אָנִי בְלִבִּי כַּמְקַרְהָ הַכְּסִיל גַּם־אֲנִי יִקְרָנִי וְלִמָּה חֲכַמְתִּי אָנִי אִזּוֹ יִתֵּר וְדַבַּרְתִּי בְלִבִּי שְׁגִם־זֶה הַכֹּל:

¹⁵ En ik zei bij mijzelf: „Zoals het gebeurt met de dwaas, zo zal het ook mij overkomen. Dus waarom dan ben ik wijzer?” En ik zei tegen mezelf: „Dat is ook nutteloos.”

15. וְאִמַּרְתִּי אָנִי בְלִבִּי – En ik zei bij mijzelf – d.w.z., daar ze allebei sterven, misschien denk ik bij mezelf vanaf nu, dat zoals er gebeurt met slechte mensen, zo zal het ook mij overkomen, dus waarom zal ik dan rechtvaardiger zijn? (*Rasji*)

וְאִמַּרְתִּי אָנִי בְלִבִּי – En ik zei bij mijzelf – dat als ik zo denk, dan is dat zinloos, want de herinneringen aan een wijs mens en aan een dwaas zijn niet aan elkaar gelijk. Na hun dood worden ze niet allebei op de zelfde manier herinnerd, want de een zal ten goede worden herdacht en de ander zal ten slechte worden herinnerd (*Metsoedat David*).

De *Targoem* identificeert de dwaas met Koning Sjaol, die zich dwaas gedroeg door zich niet te houden aan de opdracht van Hasjem om Amalek te vernietigen. Kohelet mijmert: En ik zei bij mijzelf: „Zoals het Sjaol, de zoon van Kisj, is overkomen, de koning die zich niet had gehouden aan de opdracht die hem was geboden betreffende Amalek, en het koninkrijk was hem afgenomen, zo zal het mij ook overkomen. Dus waarom ben ik wijzer geworden dan hij?” En ik zei tegen mijzelf dat dit ook zinloos was, er is niets anders dan de geboden van Hasjem.

טז כִּי אֵין זְכָרוֹן לְחַכְמָם עַם־הַכְּסִיל לְעוֹלָם בְּשֹׁכֵר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכַּח וְאִיךָ יָמוּת הַחֲכָם עַם־הַכְּסִיל:

¹⁶ Want er is geen eeuwige herinnering aan de wijze, evenmin als aan de dwaas, aangezien alles op den duur wordt vergeten. En hoe zal de wijze sterven zoals de dwaas?

16. Want er is geen eeuwige herinnering – Zelfs na de dood is er voordeel, want voor eeuwig zullen die twee gelijk worden herinnerd, maar de één tot lof en de ander tot schande (*MD*). Dus hoe kan men zeggen dat het einde van de wijze is als het einde van de dwaas (*Targoem*)?

KOHELET 2 – קהלת ב

בְּשֹׁכֵר הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח – **aangezien alles op den duur wordt vergeten** – Want ik zie hoe slechte mensen die geleefd hebben en die zeer succesvol waren, maar in de dagen die na hen komen, zijn al hun heldendaden vergeten (*Rasji*).

וְאֵיךְ יָמוּת הַחֹכֵם עִם הַכְּסִיל – **En hoe zal de wijze sterven zoals de dwaas?** – Ik zie de rechtvaardige slagen na hun dood ten bate van hun kinderen, zoals bijvoorbeeld (Wajjikra 26:42): „En Ik zal mij Mijn verbond met Jaäkov herinneren, enz.” en (Jeremia 2:2): „Ik herrinner me voor jou de liefde van je jeugd.” (*Rasji*)

יז וְשָׁנֵאתִי אֶת־הַחַיִּים כִּי רָע עָלַי הַמַּעֲשֵׂה שֶׁנַּעַשְׂתִּי תַחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי־הֵכֵל הֵבֵל וְרַעוּת רוּחַ:

¹⁷ Nu kreeg ik een afkeer van het leven, want wat ik gedaan had onder de zon, was slecht [in mijn ogen], want alles is vruchteloos en najaging van de wind.

17. וְשָׁנֵאתִי אֶת הַחַיִּים – **Nu kreeg ik een afkeer van het leven** – Want hij zag door profetie de generatie van Rechavam, die slecht was (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: Ik haat en minacht het leven terwijl ik nog leef, als ik zie wat er allemaal gedaan wordt in deze wereld, waar de zon schijnt, want dat doet me veel verdriet en het is niet aangenaam voor de ogen.

Want alles is vruchteloos – Alles wat men doet is vruchteloos en nutteloos. Bovendien, het is frustrerend, want van niets wat men doet ervaart de uitvoerder voldoening of realisatie van zijn verwachtingen (*Metsoedat David*).

יח וְשָׁנֵאתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עֹמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ שֶׁאֲנִי־חֲנוּ לְאָדָם שִׁיְהִי אַחֲרָי:

¹⁸ En ik kreeg een hekel aan al mijn harde werk waarvoor ik mij uitgesloofd had onder de zon, dat ik zou nalaten aan wie na mij zou komen.

18. **Ik kreeg een hekel aan al mijn harde werk** – Ik haat en minacht alle inspanning waarmee ik rijkdom verzameld heb, om die achter te laten voor degene die mij zal opvolgen (*Rasji*).

De *Targoem* interpreteert: Ik haatte al mijn gezwoeg onder de zon in deze wereld, want ik zal het achterlaten voor mijn zoon Rechavam, die mij zal opvolgen en zijn bediende Jeravam zal komen en de Tien Stammen van hem afnemen en het halve koninkrijk erven.

יט ומי יודע החכם יהיה או סכל וישלט בכל-עמלי
 שעמלתי ושחכמתי תחת השמש גם-זה הבל:

19 En wie weet of hij wijs of dwaas zal zijn. En hij zal regeren over al mijn werken, waarvoor ik gezwoegd heb en dat ik bereikt heb met wijsheid onder de zon. Maar ook dat is allemaal nutteloos.

19. גם זה הבל – **Ook dit is allemaal nutteloos** – Dit is ook een van die nutteloze dingen die in de wereld geschapen werden, dat een wijs mens moet zwoegen en de dwaas erft het van hem (*Rasji*).

Sforno verklaart:

Wie weet – of ik het nalaat aan een wijs man, die het zodanig verstandig zal beheren, dat het de wil van de Schepper zal vervullen en ik beloond zal worden om dat ik daar dan bij instrumentaal zal zijn.

כ וסבותי אני ליאש את-לבי על כל-העמל שעמלתי תחת
 השמש:

20 En ik twijfelde of ik moest wanhopen voor al het werk waarvoor ik gezwoegd had onder de zon.

20. וסבותי אני ליאש – **En ik twijfelde of ik moest wanhopen** – om niet meer te zwoegen en te ploeteren (*Rasji*).

Sforno verklaart:

Ik zal stoppen met te hopen dat ik dankzij mijn wijsheid de verdienste zal hebben mijn bezittingen na te laten aan een wijs man die er zijn ziel mee zal perfectioneren, zodat ik met hem beloond zal worden.

כא כייש אדם שעמלו בחכמה ובדעת ובכשרון ולאדם
 שלא עמל-בו יתננו חלקו גם-זה הבל ורעה רבה:

21 Want er is een man die zwoegde met wijsheid en met kennis van zaken en vakbekwaamheid, maar hij moet zijn deel afstaan aan iemand die er niet voor gewerkt heeft: ook dit is zinloos en zeer slecht.

21. כי יש אדם – **Want er is een man** – De klaarblijkelijke interpretatie is overeenkomstig de eenvoudige betekenis ervan, maar de Midrasj Aggada in Tanchoema (Buber, dl.1, blz. 24) interpreteert het als een uitdrukking met betrekking tot de Heilige, gezegend is Hij, van Wie gezegd wordt (Jechezkel 1:26): „En op de troon was een beeltenis die

KOHELET 2 – קהלת ב

op een mens leek.” (*Rasji*)

שְׁעָמְלוֹ בְּחָכְמָה – **Die zwoegde met wijsheid** – zoals er geschreven staat (Misjlee 3:19 e.v.): „Hasjem vormde de wereld met wijsheid... Met Zijn kennis werden de diepten gespleten,” en aan de schepselen die er niet in zwoegden, gaf Hij er een aandeel in (*Rasji*).

גַּם זֶה הִבֵּל וְרָעָה רַבָּה – **Ook dit is zinloos en zeer slecht** – En dat werd een generatie van ledigheid en het kwaad van de mensen werd groot op aarde tijdens de generatie van de vloed (*Rasji*).

Metsoedat David verklaart dit vers als volgt: Soms heeft iemand zijn bezittingen verkregen door zich in te spannen met wijsheid, kennis en eerlijkheid en het zou daarom gepast zijn als hij dat allemaal zou kunnen houden tot zijn dood, waarna hij het aan zijn kindeen kon nalaten. Maar zo gebeurt het niet, want tijdens zijn leven geeft hij het tegen zijn wil weg aan iemand die daar niet voor gewerkt heeft, daar recht op had om het van hem te erven. In dat geval is de accumulatie van bezittingen zinloos, want het helpt niets, want hij werd gedwongen om het weg te geven tijdens zijn leven.

כִּי מָה־הַזֶּה לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ וּבְרַעְיוֹן לְבוֹ שֶׁהוּא עָמַל
תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:

²² Want wat heeft een mens aan al zijn gezwoeg en rugbrekende arbeid onder de zon?

22. **Want wat heeft, enz.** – Want welk voordeel heeft een mens aan al zijn gezwoeg en rugbrekende arbeid en zorgen, als hij alles aan anderen nalaat (*Rasji*). Wat is het goede dat een mens ziet om zich te laten verleiden tot zwoegen en harde arbeid (*MD*)?

כִּי כָל־יָמָיו מְכַאֲבִים וְכַעַס עֲנִינּוֹ גַם־בְּלֵילָה לֹא־שָׁכַב
לְבוֹ גַם־זֶה הִבֵּל הוּא:

²³ Want al zijn dagen zijn pijnlijk en zijn bezigheden een bron van ergernis, zelfs 's nachts vindt zijn hart geen rust; ook dit is nutteloos.

23. **Want al zijn dagen** – Al zijn dagen zijn gevuld met pijn van de tegenslagen van de tijden en in al zijn noodzakelijke bezigheden zal hij ergenis ondervinden, want doorgaans blijken zijn zaken niet georganiseerd te zijn als hij zou willen. En wie van plan is om rijkdom te vergaren, die vindt zelfs 's nachts geen rust tengevolge van zijn vele zorgelijke gedachten (*Metsoedat David*).

zijn bezigheden – Zijn gewoonten (*Rasji*).

קהלת ב – KOHELET 2

en **zijn bezigheden** – Al de dingen die hij onderneemt zijn vol frustratie als hij ziet dat zijn plannen niet in vervulling gaan (*Ibn Ezra*).

Zelfs 's nachts – kan hij niet slapen omdat hij zich zorgen maakt over zijn werkzaamheden. (*Metsoedat David*).

ook dit – is één van de nutteloosheden die heersen over de wereld (*Rasji*).

כֹּד אֵינְ-טוֹב בְּאָדָם שֶׁיֵאכַל וְשָׁתָה וְהָרָאָה אֶת-נַפְשׁוֹ טוֹב
בְּעֵמְלוֹ גַּם-זֶה רָאִיתִי אֲנִי כִּי מִיַּד הָאֱלֹהִים הִיא:

²⁴ Is het niet goed voor een mens dat hij eet en drinkt en genoegenschept in zijn inspanning? Ook dit, zo heb ik gezien, is van God afkomstig.

24. Is het niet goed voor een mens – Dit is een vraag. [Is het niet goed voor een mens] dat hij eet en drinkt en zich vermaakt? Dat wil zeggen, laat hem tegelijkertijd recht doen en rechtvaardig zijn terwijl hij eet en drinkt, zoals gezegd was tegen Jehojakiem (Jeremia 22:15): „At en dronk je vader niet, terwijl hij recht deed en rechtvaardig was? Toen ging het hem goed” (aldus de interpretatie van *Rasji*). *Metsoedat David* interpreteert: laat een mens royaal zijn met zijn bezittingen en ze niet oppotten. Laat hij met zijn bezittingen rechtvaardige en liefdadige dingen doen, zodat zijn ziel daarin bevrediging vindt.

ook dit – D.w.z., hoewel iemand dit in eigen hand heeft, zag ik met mijn verstand dat het een geschenk voor de mens is van Hasjem om zijn hart daartoe te neigen [d.w.z., om zijn geld voor liefdadigheid te gebruiken], want de meeste mensen doen dat niet (*MD*).

כֹּה כִּי מִי יֵאכַל וּמִי יִחַדֵּשׁ חוֹץ מִמֶּנִּי:

²⁵ Want wie zal eten en wie zal zich haasten, behalve ik?

25. Want wie zal eten – Waarom zal ik geen genoegenscheppen in wat ik eet en drink? Wie heeft meer dan ik recht om te genieten van het voedsel waar ik voor geploeterd heb en wie zal zich haasten om zijn behoeften te bevredigen aan wat ik geproduceerd heb, behalve ikzelf? Alleen slechte mensen hebben de neiging om hun bezittingen op te potten voor anderen.

behalve ik – Dat is de eigenschap van een slecht mens, die voor anderen verzamelt [d.w.z., die rijkdom vergaart, dat uiteindelijk naar anderen gaat (*Rasji*).

De Targoem interpreteert: Want wie houdt zich bezig met Tora en wie is de man die de grote Dag van het Oordeel vreest, welke dag zeker zal

קהלת ב – KOHELET 2

komen, behalve ik?

כּוּ כִּי לְאָדָם שְׁטוּב לְפָנָיו נָתַן חֵכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה וְלַחֻטָּא
נָתַן עֲנִיָּן לְאַסּוּף וְלִכְנוּס לְתֵת לְטוּב לְפָנָי הָאֱלֹהִים גַּם־זֶה
הֶבֶל וְרַעוּת רֹחַ:

²⁶ Want een mens die goed is in Zijn ogen heeft Hij wijsheid gegeven en kennis en vreugde, maar aan de zondaar heeft Hij een bezigheid gegeven om te verzamelen, om het te geven aan iemand die goed is in Gods ogen. Ook dit is zinloos en frustratie.

26. כִּי לְאָדָם שְׁטוּב לְפָנָיו – **Want een mens die goed is in Zijn ogen** – In de ogen van God, zoals hierboven (vs. 24) vermeld: „Ook dit is van God afkomstig” (*Rasji*). Wiens daden goed zijn in Gods ogen (*MD*).

נָתַן חֵכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה – **heeft Hij wijsheid gegeven en kennis en vreugde** – Een hart om zich bezig te houden met Tora en de geboden en om zich te verheugen met zijn portie eten, drinken en kleding (*Rasji*).

וְלַחֻטָּא נָתַן עֲנִיָּן לְאַסּוּף – **maar aan de zondaar heeft Hij een bezigheid gegeven om te verzamelen** – Een gewoonte en een interesse om te verzamelen en op te potten en om dat te geven aan iemand die goed is in Gods ogen, zoals er staat geschreven (Ester 8:2): „en Ester stelde Mordechai aan over het huis van Hamman” (*Rasji*).

Maar aan de zondaar gaf hij de behoefte in zijn hart om veel rijkdom te vergaren, opdat dit gereserveerd zal worden voor een rechtvaardig mens, die alles zal krijgen (*MD*).

גַּם־זֶה – **ook dit** – Ook dit is een van de nutteloosheden die gegeven was aan de schepselen, dat ze zouden zwoegen en iemand anders neemt het [de vruchten ervan] (*Rasji*).

en frustratie – Want het wordt tegen zijn wil van hem afgenomen (*MD*).

De *Targoem* interpreteert: Want aan een mens wiens daden goed zijn in Zijn ogen, geeft Hij wijsheid en kennis in deze wereld en vreugde met de rechtvaardigen in de Komende Wereld, maar aan de zondaar heeft hij de kwalijke neiging gegeven om geld en vele bezittingen te verzamelen, die van hem zullen worden afgenomen en gegeven zullen worden aan diegene die goed is in Gods ogen. Dit is ook zinloos en frustratie voor de zondaar.

קֹהֵלֵת 3 – ג

ג א לְכֹל זְמַן וְעֵת לְכָל־חַפְצֵי תַחַת הַשָּׁמַיִם:

3 ¹ Alles heeft zijn vastgestelde tijd en er is een tijd voor ieder ding onder de zon.

(3) **1. לְכֹל זְמַן** – **alles heeft zijn vastgestelde tijd** – Laat de verzamelaar van rijkdom zich om niets verheugen, want ook al bezit hij het nu, de rechtvaardige zal het toch erven, alleen de tijd is daar nog niet voor gekomen, want alles heeft zijn vastgestelde tijd wanneer het zal gebeuren (*Rasji*).

Metsoedat David verklaart: Er is geen toeval, alles gebeurt op zijn tijd vanwege een oorzaak die daarvoor zorgt.

לְכֹל חַפְצֵי – **voor ieder ding** – Alle dingen worden **חַפְצֵי** genoemd in de taal van de Misjna. *Metsoedat David* vertaalt hier: „alles wat een mens begeert.” Want niet op ieder moment begeert een mens hetzelfde. Het ene moment begeert hij dit en een ander moment begeert hij precies het tegenovergestelde.

תַּחַת הַשָּׁמַיִם – **onder de zon** – d.w.z., alle dingen die in deze wereld gedaan worden.

ב עֵת לְלֶדֶת וְעֵת לָמוּת עֵת לְטַעַת וְעֵת לְעֻקּוֹר נְטוּעַ:

2 Een tijd om te baren en een tijd om te sterven, een tijd om te planten en een tijd om wat geplant is te rooien.

2. עֵת לְלֶדֶת – **een tijd om te baren** – Na negen maanden (*Rasji*). *Metsoedat David* licht zijn verklaring op vers 1 nader toe: soms wil iemand dat hem een kind geboren wordt en soms wil hij dat het zal sterven.

וְעֵת לָמוּת – **en een tijd om te sterven** – Iedere generatie heeft zijn beperkte aantal levensjaren (*Rasji*).

עֵת לְטַעַת – **een tijd om te planten** – Een volk en een koninkrijk (*Rasji*).

וְעֵת לְעֻקּוֹר – **een tijd om te rooien** – Er komt een tijd dat het wordt opgeheven (*Rasji*).

ג עֵת לְהָרוּג וְעֵת לְרַפּוֹא עֵת לְפָרוֹץ וְעֵת לְבָנוֹת:

3 Een tijd om te doden en een tijd om te helen, een tijd om af te breken en een tijd om te bouwen.

עֵת לְהָרוּג – **een tijd om te doden** – Een heel volk, wanneer de tijd voor hun straf gekomen is, zoals er geschreven staat (Jesjaja 14:30): „en wie er nog over is, zal Hij ombrengen” (*Rasji*). Jesjaja voorspelt het einde van het Filisjtijnse rijk.

וְעֵת לְרַפּוֹא – **en een tijd om te helen** – Hun ruïnes, zoals er geschreven

קֹהֵלֵת 3 – ג

staat over Egypte (Jesjaja 19:22): „en ze zullen terugkeren tot Hasjem en Hij zal hun gebed accepteren en hen genezen” (*Rasji*). *M.D.* verklaart: soms wil men genezen.

עֵת לְפָרוּ – **een tijd om af te breken** – De muur van de stad, als er zo bepaald is, zoals er staat geschreven (Nechemja 1:3): „en de muur van Jeroesjalajim is afgebroken.”

וְעֵת לְבָנוֹת – **en een tijd om te bouwen** – Zoals er geschreven staat (Amos 9:11): „en Ik zal het herbouwen zoals in vroeger tijden.”

Metsoedat David verklaart: soms wil men een bres in een muur slaan en soms wil men het gat dichten.

ד עֵת לְבָבוֹת וְעֵת לְשָׂחוֹק עֵת סְפוּד וְעֵת רְקוּד:

⁴ Een tijd om te huilen en een tijd om te lachen, een tijd om te weklagen en een tijd om te dansen.

4. עֵת לְבָבוֹת – **een tijd om te huilen** – Op *Tisja beAv* (de negende Av). וְעֵת לְשָׂחוֹק – **en een tijd om te lachen** – In de toekomst, zoals er geschreven staat (Tehilliem 126:2): „Dan zullen onze monden gevuld zijn met gelach.”

עֵת סְפוּד – **een tijd om te weklagen** – In een rouwtijd.

וְעֵת רְקוּד – **en een tijd om te dansen** – Met bruid en bruidegom.

ה עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים וְעֵת כְּנוּס אֲבָנִים עֵת לְחַבּוֹק וְעֵת לְרַחֵק מִחֶבֶק:

⁵ (Er is) een tijd om stenen te gooien en een tijd om stenen te vergaren, een tijd om te omhelzen en een tijd om ver te blijven van omhelzing.

5. עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים – **een tijd om stenen te gooien** – De jeugd van Israël werd verspreid toen de Tempel verwoest werd, zoals er geschreven staat (Eicha 4:1): „De heilige stenen zijn verstrooid.”

וְעֵת כְּנוּס אֲבָנִים – **en een tijd om stenen te vergaren** – om hen uit de ballingschap te verzamelen, zoals er geschreven staat (Zecharja 9:16): „En op die dag zal Hasjem God Zijn volk als een kudde in veiligheid brengen, als edelstenen in een kroon zullen ze fonkelen op het land.”

M.D. verklaart: soms wil men de stenen uit zijn huis verwijderen, opdat men er niet over struikelt en een andere keer wil men stenen verzamelen om er mee te bouwen.

עֵת לְחַבּוֹק – **een tijd om te omhelzen** – (Jeremia 13:11): „Want net zoals een gordel als het ware vastkleeft aan de lendenen van een mens, zo heb ik ervoor gezorgd dat heel het huis Jehoeda aan Mij vastkleeft” (*Rasji*).

קהלת ג – KOHELET 3

en een tijd om ver te blijven van omhelzing – (Jesaja 6:12): „En Hasjem zal het volk verwijderen” (*Rasji*). *M.D.* verklaart: soms wil men iemand, een vriend of een naaste familielid omhelzen en soms wil men ver van iemand blijven. De *Targoem* interpreteert: er is een tijd voor iemand om zijn vrouw te omhelzen en er is een tijd waarop hij haar niet mag omhelzen (bijvoorbeeld als ze ongesteld is of als hij in de rouw is).

ו עַת לְבַקֵּשׁ וְעַת לְאַבֵּד עַת לְשָׁמֹר וְעַת לְהִשְׁלִיךְ:

6 Een tijd om te zoeken en een tijd om te verliezen, een tijd om te bewaren en een tijd om iets weg te doen.

6. עַת לְבַקֵּשׁ – een tijd om te zoeken – Zoals er staat geschreven (Jechezkel (34:16): „Ik zal de verlorenen zoeken.” Dit betreft diegenen van Israël die verdwaald zijn (*Rasji*).

וְעַת לְאַבֵּד – en een tijd om te verliezen – en een tijd dat Hij hen verloor in de ballingschap, zoals er geschreven staat (Wajjikkra 26:38): „en jullie zullen verloren raken tussen de volken” (*Rasji*).

Metsoedat David verklaart: Er is een vastgesteld tijdstip dat men een artikel verliest en er is een tijd dat men een artikel vindt.

עַת לְשָׁמֹר – een tijd om te bewaren – (Bamidbar 6:24): „Moge Hasjem je zegenen en beschermen,” wanneer jullie Zijn wil doen (*Rasji*). Volgens *Metsoedat David*: soms wil men iets bewaren, opdat een ander het niet zal meenemen.

וְעַת לְהִשְׁלִיךְ – en een tijd om iets weg te doen – (Devariem 29:27): „en heeft Hij hen naar een ander land gestuurd” (*Rasji*).

ז עַת לְקַרְוֵעַ וְעַת לְתַפּוֹר עַת לְחַשׂוֹת וְעַת לְדַבֵּר:

7 Een tijd om te scheuren en een tijd om te naaien, een tijd om stil te zijn en een tijd om te spreken.

7. עַת לְקַרְוֵעַ – een tijd om te scheuren – [om het] Huis van David [te verscheuren], zoals er geschreven staat (I Melachiem 14:9): „Ik heb het koningschap van het Huis van David losgescheurd.” Of, volgens *R. Saädia Gaon*: een tijd om kleren in te scheuren voor een dode (*Rasji*).

וְעַת לְתַפּוֹר – en een tijd om te naaien – (Jechezkel 37:17): „zodat ze samen één geheel zullen worden in je hand,” en (ibid vs.12): „noch zullen ze langer verdeeld zijn in twee koninkrijken.” Volgens *M.D.*: een kledingstuk scheuren of de scheur weer naaien. Of volgens *Saädia Gaon*: om nieuwe kleren te naaien voor bijvoorbeeld een trouwpartij.

ח עַת לְאַהֲבֵב וְעַת לְשִׂנְאָ עַת מְלַחֲמָה וְעַת שְׁלֹום:

KOHELET 3 – קהלת ג

8 Een tijd om lief te hebben en een tijd om te haten, een tijd voor oorlog en een tijd voor vrede.

8. עַת לְאַהֵב – **een tijd om lief te hebben** – Zoals er geschreven staat (Dev. 7:13): „Hij zal je liefhebben” (*Rasji*).

וְעַת לְשׂוֹא – **een tijd om te haten** – (Hosj. 9:15): „Al hun kwaad is in Gilgal; daarom haat Ik hen” (*Rasji*). [Daar, in Hosjea 9:15, verklaart de *Targoem*: Al hun kwaad was in Gilgal. In Gilgal was het Misjkan opgezet toen Israëel voor het eerst het land in kwam en daarom zet het volk daar, in de tijd van Hosjea, hun afgodbeelden. Daarom was de kwaadheid van God speciaal daar op hen gericht.]

Metsoedat David verklaart: om ergens van te houden of om er een hekel aan te hebben.

ט מֵהִיתְרוֹן הָעוֹשֶׂה בְּאִשֶּׁר הוּא עֹמֵל:

9 Welk voordeel heeft iemand van het werk dat hij met zijn gezwoeg tot stand brengt?

9. מֵהִיתְרוֹן הָעוֹשֶׂה – **Welk voordeel heeft iemand van het werk** – Wat is het voordeel van de slechte dingen waar hij voor zwoegt Ook voor hem komt de tijd... en dan is alles verloren (*Rasji*).

Metsoedat David verklaart: wat heeft het voor nut om je in te spannen voor iets om het te krijgen, als je het een volgend moment niet meer wilt hebben?

י רָאִיתִי אֶת־הָעֵנִין אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְבְנֵי הָאָדָם לְעִנּוֹת בּוֹ:

10 Ik heb gezien wat God de mens heeft opgelegd om zich mee bezig te houden.

10. לְעִנּוֹת – **zich mee bezighouden** – *Rasji* vertaalt hier: zich gedragen. *Metsoedat Zion* vertaalt hier: „onderdrukking en pijn.” *Metsoedat David* vertaalt hier: „zich mee bezighouden.”

יא אֶת־הַכֹּל עָשָׂה יְפֶה בְּעֵתוֹ גַּם אֶת־הָעֵלֶם נָתַן בְּלִבָּם מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא־יִמְצָא הָאָדָם אֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר־עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֹאשׁ וְעַד־סוֹף:

11 Alles wat Hij gemaakt heeft is mooi op zijn tijd, ook de wereldse [wijsheid] plantte Hij in hun harten, behalve het begrip van wat God van begin tot eind gedaan heeft.

11. יְפֶה בְּעֵתוֹ – **mooi op zijn tijd** – Als de tijd goed is, wordt de beloning gegeven voor goede daden en op een slecht tijdstip worden

קֹהֵלֶת 3 – ג

slechte daden betaald (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: Alles dat de Heilige, gezegend is Hij, geschapen heeft, is prachtig, maar het moet gebruikt worden op zijn bestemde tijd, niet op een ander tijdstip.

גַּם אֶת הָעֵלָם נָתַן בְּלִבָּם – ook de wereld plantte Hij in hun harten – Ook de wijsheid van de wereld plantte Hij in de harten van de schepselen. Hij plantte het niet in de harten van iedereen, maar Hij gaf een beetje aan de één en een beetje aan anderen, opdat de mens niet het hele werk van de Heilige, gezegend is Hij, zou weten en de dag van zijn dood zou weten en waarover hij zou kunnen struikelen, opdat een mens zou leren berouw te tonen en tot inkeer kan komen omdat hij weet dat hij misschien vandaag of morgen zal sterven. Daarom is het woord הָעֵלָם hier defectief geschreven [zonder de letter ו], een uitdrukking voor het verborgene (הַעֲלָמָה), want als een mens zou weten dat de dag van zijn dood nadert, zou hij geen huis bouwen, noch een wijngaard planten. Daarom zegt hij (Kohélet) dat Hij alles schitterend gemaakt heeft op zijn tijd. Het feit dat er een tijd is voor de dood is een schitterend ding, want een mens denkt: „misschien is de tijd van mijn dood nog ver weg,” en daar vertrouwt hij op en dan bouwt hij een huis en plant een wijngaard en daarom is het heel mooi dat het voor hem verborgen is (*Rasji*). *Ibn Ezra* interpreteert dat het een heel mooi ding is dat de dood doorgaans op hoge leeftijd komt. Hij vervolgt: Hij heeft in de mens zijn hart het idee gepland dat hij eeuwig blijft leven en daar werkt hij voor.

Sforno verklaart **Hij heeft alles mooi gemaakt op zijn tijd** – Hij geeft iedereen zijn onderhoud op zijn tijd. en: **de wereldse wijsheid plantte Hij in hun harten** – Hij gaf hen algemene kennis, waarmee zij de waarheid konden leren onderkennen en daarmee kunnen weten dat er een Goddelijk Wezen is, Die over alles regeert, waar een mens geen greep op heeft en die een mens niet kan begrijpen.

יֵב יִדְעָתִי כִּי אֵינְן טוֹב בָּם כִּי אִם-לְשִׂמּוּחַ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב
בְּחַיֵּיהֶם:

¹² Ik wist dat er niets beter voor hen is dan zich te verheugen en goede dingen in hun leven te doen.

12. לְשִׂמּוּחַ – **zich te verheugen** – Ieder mens moet tevreden zijn met zijn lot en doen wat goed is in de ogen van Hasjem (*Rasji*).

Metsoedat David verklaart: zich verheugen met het doen van goede dingen, zoals liefdadigheid. Volgens de *Targoem* en *Sforno* moet men zich verheugen met Tora.

יֵג וְגַם כָּל-הָאָדָם שְׂיֵאכֵל וְשָׂתָה וְרָאָה טוֹב בְּכָל-עֲמָלוֹ מֵתָת

¹³ En ook, ieder mens die eet en drinkt en geniet van al het goede dat er is aan al zijn zwoegen, dat is een geschenk van God.

13. En ook, ieder mens – Dit heeft betrekking op iemand die dit niet bevat met zijn verstand, maar zijn natuurlijke aard beïnvloedt hem om te eten en te drinken en blij te zijn met wat goed is, d.w.z., om te kiezen om liefdadigheid en goed werk te doen met de rijkdom die hij vergaard heeft met zijn zwoegen en werken (*Metsoedat David*).

En geniet van al het goede dat er is – De Tora en de geboden (*Rasji*).

Een geschenk – Het is een geschenk van de Alomaanwezige, gezegend is Hij, dat dit was ingegrift in zijn aard (*Metsoedat David*).

יָד יָדַעְתִּי כִּי כָל-אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יְהִי לְעוֹלָם
 עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לְגַרֵעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שִׁירָאוֹ
 מִלְּפָנָיו:

¹⁴ Ik wist dat alles wat God maakt, eeuwig zal bestaan; daar kunnen we niets aan toevoegen en niets van afhalen; en God heeft het zodanig gemaakt opdat men ontzag voor Hem zou hebben.

14. Ik wist dat alles wat God maakt – d.w.z., wat de Heilige, gezegend is Hij, gemaakt heeft tijdens de Schepping, geschikt is om eeuwig te blijven bestaan en dat het niet veranderd kan worden, noch door er iets aan toe te voegen, noch door er iets van af te nemen en wanneer het wordt veranderd, dan is het God Die het veroorzaakt dat het veranderd gaat worden, opdat men ontzag voor Hem zal hebben. De oceaan is door zijn grenzen heen gebroken in de generatie van Enosj en overspoelde een derde van de wereld en God deed dit, opdat men ontzag voor Hem zou hebben. Gedurende zeven dagen was de loop van de zon veranderd in de Generatie van de Vloed en kwam de zon op in het westen en ging onder in het oosten, opdat men ontzag voor Hem zou hebben. De zon ging tien stappen terug in de dagen van Chezkia en in de dagen van Achaz, zijn vader, de dag werd korter en de nacht werd verlengd op de dag van zijn dood, opdat er geen grafrede voor hem zou worden gehouden. Dit alles gebeurde opdat men ontzag voor Hem zou hebben. Daarom is er niets beter voor een mens dan zich bezig te houden met de geboden en ontzag te hebben

קהלת ג – KOHELET 3

voor Hem (*Rasji*).

Metsoedat David verklaart:

Het zal eeuwig blijven bestaan – in de afmeting zoals Hij die heeft vastgesteld. Niemand heeft het vermogen om er iets aan toe te voegen of af te doen.

En God heeft het gemaakt – Dat wat God gemaakt heeft, heeft Hij niet gemaakt voor Zijn eigen genoegen, maar zodat de mensen ontzag voor Hem zouden hebben en niet tegen Zijn gebod in opstand zouden komen en alleen met deze afmetingen [zoals God die gemaakt heeft] brengt Hij de mensen tot ontzag en wij kunnen dit niet begrijpen ten gevolge van ons beperkte verstand.

טו מֵה־שֶׁהָיָה כְּבָר הוּא וְאֲשֶׁר לְהִיּוֹת כְּבָר הָיָה וְהָאֱלֹהִים
יִבְקֹשׁ אֶת־נִרְדְּףִי:

¹⁵ Wat was, bestaat al en wat zal zijn, bestond al en God zoekt altijd de achtervolgde.

15. Wat was, bestaat al – Dat wat voor ons bestond, was al gedaan en we zagen of hoorden het van anderen die het [al eerder] gezien hadden en we kunnen daarover getuigen, want we hebben gezien dat de Heilige, gezegend is Hij, de achtervolgde zoekt. Jaäkov werd achtervolgd en Esav was een achtervolger, [zoals er staat geschreven (*Malachi* 1:2-3): „Ik heb Jaäkov lief gehad en Esav gehaat.” De Egyptenaren achtervolgden Israël en de Egyptenaren verdronken in de zee, terwijl Israël met opgeheven hand ging (*Rasji*).

En wat zal zijn – Dat wat voor het einde bestemd is, is een model van wat al bestaat. Zoals het in het begin was, zo zal het aan het eind zijn. De Heilige, gezegend is Hij, verandert Zijn standaards niet in de wereld (*Rasj*).

En God zoekt de achtervolgde – Om de achtervolger te straffen. Daarom, welk profijt heeft iemand die zich inspant om slechte dingen te doen? Hij is voorbestemd om ter verantwoording te worden geroepen (*Rasji*).

Metsoedat David verklaart:

Wat was, bestaat al – Datgene wat in vroegere tijden bestond, is al geweest en kan niet meer ongedaan gemaakt worden, d.w.z., als men iemand achtervolgt en beschadigd heeft, wat gebeurd is, is gebeurd.

En wat zal zijn – Dat wat voor het eind bestemd is, dat iemand een ander zal achtervolgen om hem kwaad te berokkenen, dat is al zo voorbestemd voordat hij het gedaan heeft en hij zal de kracht hebben

קהלת ג – KOHELET 3

om de daad uit te voeren.

טז וְעוֹד רָאִיתִי תַחַת הַשָּׁמֶשׁ מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרָשָׁע
וּמְקוֹם הַצְּדָק שָׁמָּה הָרָשָׁע:

¹⁶ En bovendien, ik zag onder de zon op de plaats van rechtspraak dat daar slechtheid was, en op de plaats van rechtvaardigheid [zag ik] slechtheid.

16. Onder de zon – In deze wereld, waar de zon schijnt (*Metsoedat David*).

Op de plaats van rechtspraak – Ik zag met Goddelijke inspiratie dat de Kamer van de Gehouwen Steen in Jeroesjalajiem, die (*Jesj. 1:21*) „vol rechtspraak” was; daar zullen ze kwaadaardig rechtspreken, zoals er staat geschreven (*Micha 3:11*): „De hoofden [van het gerecht] spreken recht voor omkoopgeld,” en ik zag hun straf (*Rasji*).

En op de plaats van rechtvaardigheid – De middelste poort, hetgeen de plaats was waar de wetten werden vastgesteld (*Rasji*).

[**zag ik**] **slechtheid** – In de plaats waar rechtvaardige mensen bijeenkomen, daar zal zich ook een slecht mens bevinden en hij zal de anderen verleiden om zijn valse ideeën te volgen (*Metsoedat David*).

יז אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת־הַצְּדִיק וְאֶת־הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים
כִּי־עַתָּה לְכָל־חֹפֶץ וְעַל־כָּל־הַמַּעֲשֵׂה שֵׁם:

¹⁷ Ik zei tegen mezelf: God zal de rechtvaardige, zowel als de misdadiger berechten, want er is daar een tijd voor iedere zaak en voor iedere daad.

17. Ik zei – De Heilige, gezegend is Hij, spreekt na een bepaalde tijd recht over iedereen, en ook al wordt de zaak uitgesteld, uiteindelijk komt zijn tijd, want er is een tijd voor iedere zaak, zelfs voor vergelding en er is een tijd voor rechtspraak (*Rasji*).

Voor iedere daad – die de mens gedaan heeft, zal men hem berechten, wanneer de tijd om te oordelen gekomen is. Voor iedere daad is een tijd vastgesteld om er over te oordelen. [De Geleerden zeggen (in *Sjabbat 32a*): „Aan de poort van de schaapskooi zijn er woorden [van onderhandeling], maar in de stal worden ze alleen maar geteld (*Rasj*).

Metsoedat David verklaart: God zal de rechtvaardigen die door slechte mensen verleid werden berechten, evenals de slechte mensen die de rechtvaardigen verleid en misleid hebben, door ze beiden in gelijke mate te straffen, want er zal een tijd van beloning komen voor ieder

KOHELET 3 – קהלת ג

verlangen en voor iedere daad die gedaan werd, d.w.z., de Alomtegenwoordige zal iemand straffen ongeacht of hij iets slechts gedaan heeft of dat hij dat alleen maar wilde doen, maar niet in staat was om het te doen.

De *Targom* interpreteert: Ik zei tegen mezelf: „God zal de rechtvaardige en de booswicht berechten op de Grote Dag van de Rechtspraak, want er is een tijd vastgesteld voor iedere zaak en voor iedere daad die zij in deze wereld begaan hebben, zij zullen daar berecht worden.

יח אַמַּרְתִּי אֲנִי בְּלִפְי עַל־דְּבַרְתִּי בְּנֵי הָאָדָם לְבָרֵם הָאֱלֹהִים
וְלִרְאוֹת שְׁהֵם־בְּהֵמָה הֵמָּה לָהֶם:

¹⁸ Daarop Ik zei tegen mezelf: Dit is zo vanwege de mensen, zodat God hen duidelijk zal maken dat zij als beesten zijn voor zichzelf.

18. Ik zei tegen mezelf – Toen ik dit alles zag (*Rasji*).

Dat dit is vanwege de mensen – Die zich hooghartig gingen gedragen, om te kunnen heersen en zich superieur te voelen boven hen die kleiner zijn dan zij (*Rasji*).

Zodat God hen duidelijk zal maken – De Heilige, gezegend is Hij, beoordeelt hen, om hen te doen weten dat hun heerschappij niets waard is en om dat ook aan de prinsen en koningen te tonen (*Rasji*).

Dat ze als beesten zijn voor zichzelf – Ze zijn als de andere dieren en beesten voor zichzelf (*Rasji*).

Metoedat David verklaart:

Vanwege de mensen – hoe ze zich moeten gedragen en wat ze moeten doen.

Dat zij als beesten zijn voor zichzelf – Maar vergeleken bij God zijn ze niets.

יט כִּי מִקְרָה בְּנֵי־הָאָדָם וּמִקְרָה הַבְּהֵמָה וּמִקְרָה אֶחָד לָהֶם
כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ אֶחָד לְכֹל וּמוֹתָר הָאָדָם
מִן־הַבְּהֵמָה אֵין כִּי הַכֹּל הַבָּל:

¹⁹ Want het lot van de mens en het lot van een dier, ze hebben een en hetzelfde lot: zoals de een dood gaat, zo gaat ook de ander dood en ze hebben allen de zelfde levensgeest. De mens

קהלת ג – KOHELET 3

heeft geen superioriteit over de dieren, want alles is zinloos.

19. Want het lot van de mensen, enz. – En dit is de reden voor dit alles, dat de Heilige, gezegend is Hij, een bestemming en een ongeluk aan de mensen, zowel als aan de dieren gaf, Hij gaf hetzelfde lot voor allebei, want zoals de één dood gaat, zo gaat de ander dood (*Rasji*).

En de superioriteit van de mens over de dieren – Zijn superioriteit en succes over de dieren, daar is niets meer van te merken na zijn dood, want alles wordt zinloos en keert tot het stof terug.

Metsoedat David verklaart:

Want het lot – Want er zijn gebeurtenissen die alleen mensen overkomen, zoals melancholie en dergelijke.

Er het lot van de dieren – En er zijn dingen die alleen dieren overkomen, doordat ze geen intelligentie bezitten.

Want alles is zinloos – Dit geldt alleen als alles wat een mens doet, zinloos is, d.w.z., als hij zich alleen maar bezig houdt met het verzamelen van rijkdom en dergelijke, maar het is niet zo als hij zich bezig houdt met Tora-studie en met het doen van goede daden.

כ הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל-מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הִיָּה מִן-הָעֶפֶר וְהַכֹּל שָׁב אֶל-הָעֶפֶר:

²⁰ Alles gaat naar een en dezelfde plaats, alles was stof en alles keert terug tot stof.

20. Alles gaat naar één plaats – Zowel mens als dier keert terug tot stof.

Alles was stof – Zoals Adam en alle levende wezens uit het stof ontstaan zijn, zo zullen ze in de dood tot het stof terugkeren (*Metsoedat David*).

כא מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הַעֹלָה הִיא לְמַעַלָּה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לְאָרֶץ:

²¹ Wie weet het? De levensgeest van de mens stijgt omhoog, maar de levensgeest van een dier daalt omlaag in de aarde.

21. Wie weet het – Zoals in Joël (2:14): „Wie het weet zal tot inkeer komen.” Wie begrijpt dat de levensgeest van de mens naar boven opstijgt en daar voor het gerecht moet staan, maar dat de levensgeest van een dier omlaag daalt in de aarde en geen rekening en verantwoording hoeft af te leggen. Daarom moet men zich niet gedragen als een dier, dat zich niet bekommert om wat het doet (*Rasji*).

KOHELET 4 – קהלת ד

Metsoedat David verklaart: Er zijn er maar weinig die het verschil begrijpen, dat de menselijke geest zo achtenswaardig is dat het na de dood opstijgt naar boven, naar de plaats van zijn oorsprong en dat de geest van een dier zo laag is dat het na de dood in de aarde afdaalt, waar het vandaan komt. Omdat maar weinig mensen dat begrijpen, zien de meeste mensen zich als dieren.

כב וְרֵאִיתִי כִּי אֵין טוֹב מֵאֲשֶׁר יִשְׂמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו
כִּי-הוּא חִלְקוֹ כִּי מִי יִבְיָאֲנוּ לְרֵאוֹת בְּמָה שִׁיְהִיָּה אַחֲרָיו:

²² En ik zag dat er niets beter is dan dat een mens zich verheugt met wat hij doet, want dat is zijn deel, want wie kan hem laten zien wat er na hem zal zijn?

22. En ik zag – in dit alles (*Rasji*).

Dat er niets beter is – voor een mens (*Rasji*).

Dat een mens zich verheugt met wat hij doet – met het gezwoeg van zijn handen en met wat hij eet moet hij zich veheugen, maar hij moet zijn verlangens niet uitbreiden, door rijkdom te verlangen en dingen te vergaren die niet van hem zijn (*Rasji*).

Want dat is zijn deel – De inspanning van zijn handen, dat is zijn deel, dat hem door de Hemel gegeven is en daarmee moet hij tevreden zijn.

Want wie kan hem laten zien – na zijn dood, wat zijn zonen zullen hebben; of zij ook succes zullen hebben met de rijkdom die hij vergaard heeft en voor hun heeft nagelaten of dat ze er geen succes mee zullen hebben (*Rasji*).

ד א וְשִׁבַּתִּי אֲנִי וְאֶרְאֶה אֶת-כָּל-הָעֹשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת
הַשָּׁמַיִם וְהִנֵּה | דְּמַעַת הָעֹשִׂים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם וּמִיָּד
עֹשִׂיהֶם כֹּחַ וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם:

⁴ ¹ Maar ik draaide me om en zag al de onderdrukten die er waren onder de zon en zie, de tranen van de onderdrukten, en er is geen troost voor hen en hun onderdrukkers hebben de macht in handen en er is niemand om hen te troosten.

4 1. En ik zag – met Goddelijke inspiratie (*Rasji*).

Al de onderdrukten – die in Gehinnom onderdrukt zouden worden vanwege wat ze gedaan hadden **onder de zon**, in plaats van zich met

קהלת ד – KOHELET 4

Tora bezig te houden (*Rasji*).

De tranen van de onderdrukten – die zij huilden voor hun zielen, die onderdrukt worden door de hand van de vernietigende en wrede engelen, zoals er geschreven staat (*Teh.* 84:7): „Overtreders in het tranendal maken het tot een fontein.” Dat zijn degenen die afdalen naar Gehinnom. En dit vers wordt zo ook verklaard in *Sifré* (*Dev.* 11:26).

Hun onderdrukkers hebben de macht in handen – Zij overweldigden hen en vallen hen met geweld aan (*Rasji*).

Ibn Ezra verklaart:

Maar ik draaide me om – Ik kwam terug op wat ik eerst dacht, namelijk dat het beste wat een mens kan doen is zich verheugen, want men kan zich niet verehugen over het onrecht dat er in de wereld begaan wordt, want veel mensen worden gewelddadig beroofd van hun bezittingen. Ze worden onderdrukt door een koning, of door een rechter die steekpenningen aanneemt, of door een dief.

Hun onderdrukkers hebben de macht in handen – De onderdrukkers hebben kracht en de onderdrukten kunnen niets anders doen dan huilen. Zij hebben niemand die hen troost, in tegenstelling tot een rouwende die zijn familie beweent, hem komt men troosten en dan wordt hij ook getroost, maar deze onderdrukten, hoewel ze voortdurend huilen, die hebben geen trooster (*Ibn Ezra*).

ב וְשִׁבַּח אֲנִי אֶת־הַמֵּתִים שְׁכַבְר מָתוּ מִן־הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים עֲדָנָה:

² Daarom prijs ik de doden die al gesorven zijn, meer dan de levenden die nog leven.

2. Die al gestorven zijn – Voordat hun slechte neiging hen overweldigd heeft en hen van de Heilige, geprezen is Hij, kan afhouden, zoals de vroege aartsvaderen, want Mosjé werd alleen maar geantwoord dankzij hen en zoals mijn vader David, want ik werd niet geantwoord met vierentwintig prijzingen, totdat ik zei (*II Divrei HaJamiem* 6:24): „Gedenk de goede daden van David, Uw dienaar” (*Rasji*, op basis van *Sjabbat* 30a).

Metsoedat David verklaart: Het is beter voor de doden die hier niets van weten en nergens spijt van hoeven te hebben.

ג וְטוֹב מִשְׁנִיָּהֶם אֶת אֲשֶׁר־עָדָן לֹא הָיָה אֲשֶׁר לֹא־רָאָה אֶת־הַמַּעֲשֵׂה הָרָע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמַשׁ:

³ Maar nog beter dan allebei is hij die nog niet bestaat, die niet

קֹהֶלֶת ד – KOHELET 4

de slechte daden gezien heeft die onder de zon begaan worden.

3. Nog beter dan allebei – Beter dan de levende en de dode is hij die nooit bestaan heeft en nimmer geboren werd. Dit is bloemrijke taal, want men kan niet zeggen of iemand die niet bestaat beter af is (*MD*).

Nog – עֲדֵן – Dit is hetzelfde als עֲדִין (*Rasji*).

Die niet de daden gezien heeft – Ik heb in *Midrasj Kohelet* gelezen: „Dit zijn de 974 generaties die geschapen hadden moeten worden, maar die niet geschapen zijn.

ד וְרָאִיתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֲמָל וְאֶת כָּל־כְּשָׁרוֹן הַמַּעֲשֵׂה כִּי הָיָא
קִנְיַת־אִישׁ מִרְעָהוּ גַם־זֶה הִבֵּל וְרַעוּת רוּחַ:

⁴ En ik zag hoe al het zwoegen en al het talentvol werk [het resultaat] is van de jaloezie van een mens op zijn naaste; ook dit is nutteloos en ledigheid.

4. En ik zag hoe al het zwoegen – Dit zijn de overtredingen, hetgeen gezwoeg in de ogen van de Heilige, gezegend is Hij, is (*Rasji*).

En al het talentvol werk – Dat niet ten behoeve van de Hemel is, maar vanwege iemands jaloezie op zijn naast; dat is allebei nutteloos.

Dat is vanwege de jaloezie – Men spant zich zo in om zijn naaste de ogen uit te steken.

ה הַכֶּסֶּל חִבֵּק אֶת־יָדָיו וְאָכַל אֶת־בְּשָׂרוֹ:

⁵ De dwaas vouwt zijn handen en eet zijn eigen vlees.

5. De dwaas – De goddeloze vouwt zijn handen – d.w.z., hij gebruikt ze niet maar eet alleen wat hij geroofd heeft (*Rasji*). D.w.z., hij werkt niet met zijn handen om zich te onderhouden (*Metsdoedat David*).

En eet zijn eigen vlees – Op de Dag van de Rechtspraak, wanneer hij ziet hoe de rechtvaardige eer krijgt, terwijl hij berecht wordt. Zo staat het in *Sifré* (*Rasji*). *Metsdoedat David* verklaart: Als hij zijn handen niet gebruikt om zijn brood te verdienen, zal hij op den duur niets ander te eten hebben dan zijn eigen vlees.

ו טוֹב מְלֵא כַף נֶחֱת מִמְּלֵא חֲפָנִים עֲמָל וְרַעוּת רוּחַ:

⁶ Beter een handvol genoeg dan twee handen vol gezwoeg en frustratie.

6. Beter een hand vol genoeg – [Beter] weinig bezittingen met gezwoeg verkregen, zodat zijn Schepper daar genoeg van heeft (*Rasji*).

קהלת ד – KOHELET 4

Dan twee handen vol – op een zondige manier verkregen, want dat is gezwoeg en grief voor de Alomtegenwoordige (*Rasji*).

Ibn Ezra verklaart: Dit is de uitspraak van de dwaas, die tevreden is met een beetje, zolang hij er maar niet hard voor hoeft te werken, dan hard te moeten zwoegen om veel te krijgen.

De *Targoem* verklaart: Beter weinig voedsel in gemoedsrust, zonder roof of geweld, dan twee handen vol voedsel door middel van roof en geweld, waarvoor hij later voor de uiteindelijke Rechtspraak zal moeten boeten door te zwoegen en met een gebroken geest.

וְשִׁבְתִי אֲנִי וְאֶרְאֶה הַכֵּל תַּחַת הַשָּׁמַשׁ ז

7 En ik keerde mij om en zag [nog] iets nutteloos onder de zon.

7. Ik keerde mij om – van te luisteren naar die dwaas en zag een andere dwaas, tegenovergesteld aan die eerste (*Ibn Ezra*).

ח יֵשׁ אַחַד וְאִין שְׁנַי גַּם בֶּן וְאָח אִין-לוֹ וְאִין קִין לְכָל-עֲמָלוֹ
גַּם-עֵינָיו [ק' עֵינָו] לֹא-תִשְׁבַּע עֶשֶׂר וּלְמִי | אֲנִי עֲמָל וּמְחַסֵּר
אֶת-נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם-זֶה הַכֵּל וְעֵינַי רַע הוּא:

8 Er is één en er is geen tweede; ook een zoon of broer heeft hij niet en er komt geen einde aan al zijn gezwoeg, noch raakt zijn oog ooit verzadigd van rijkdom, dus voor wie zou ik mij zo afbeulen en ontzeg ik mij mijn genoegens? Ook dit is nutteloos en een slechte zaak.

8. Er is er één en er is geen tweede – Er is een man die zijn werk alleen doet (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: er is maar één persoon die het werk helemaal alleen doet, en niemand die hem helpt, want hij helpt ook niemand anders met zijn werk.

Een zoon of broer heeft hij niet – Als hij een Tora-geleerde is, heeft hij geen leerling gekregen, want die is als een zoon, en ook geen collega, want die is als een broer. En als hij vrijgezel is, trouwt hij niet met een vrouw, om voor hem als een broer te zijn om hem te helpen en om een zoon te krijgen. En als hij een handelaar is, verkrijgt hij geen partners, maar hij gaat alleen op weg (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: hij heeft geen zoon of broer die de rijkdom, die hij met zijn arbeid vergaard heeft, erft.

En er is geen eind aan zijn gezwoeg – Hij zwoegt met zijn studie en als hij een koopman is, zwoegt hij met zijn koopwaar (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: hij werkt als maar door, hij rust nooit.

Noch raakt zijn oog verzadigd met rijkdom – Hij zal niet verzadigd

קהלת ד – KOHELET 4

zijn van de wijsheid van Tora, want men leert veel van zijn leerlingen, en voor wat betreft geld, hij zal altijd meer willen hebben (*Rasji*). Daarom gunt hij zich geen rust en blijft altijd maar door werken (*Metsoedat David*).

Voor wie zou ik mij zo afbeulen – daar ik geen vrouw of kinderen en ook geen leerlingen heb (*Rasji*).

ט טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן־הָאֶחָד אֲשֶׁר יִשְׁלְּהֶם שְׂכָר טוֹב
בְּעַמְלָם:

9 Twee is beter dan één, want zij krijgen goede beloning voor hun werk.

9. Twee is beter – In alle opzichten.

Dan één – Daarom hoort iemand voor zich een compagnon te verkrijgen en een vrouw te nemen, want zij hebben meer profijt van hun gezwoeg. Veel werk wat een enkeling niet voor elkaar krijgt, kunnen twee wel doen (*Rasji*). Als twee samenwerken hebben ze meer profijt van het arbeid dan één alleen en zo [hebben ze ook] meer opbrengst (*MD*).

Twee is beter dan één – Dat heb ik in de diaspora gezien hoe Tora-studenten alleen en verspreid zitten te leren en niemand hebben om mee te discussiëren (*Sforno*).

י כִּי אִם־יִפְּלוּ הָאֶחָד יִקָּם אֶת־חֵבְרוֹ וְאִילוּ הָאֶחָד שִׁיפּוֹל
וְאִין שְׁנַי לְהַקִּימוֹ:

10 Want als ze vallen kan de één de ander optillen, maar wee degenen die valt en die geen vriend heeft die hem optilt.

10. Want als ze vallen – Te verklaren volgens de eenvoudige betekenis. En voor wat betreft studies, als die te moeilijk voor hem waren, kan zijn vriend hem daarbij helpen of als hij struikelt of als hij het niet goed gehoord heeft van zijn leeraar, zal zijn collega hem weer op het juiste pad brengen (*Rasji*). En zelfs als ze beiden tot armoede vervallen, zal de één de ander op een of andee manier eruit helpen (*Metsoedat David*). En twee maken zelden dezelfde fout, dus als de één een fout maakt, kan de ander hem daarbij helpen (*Sforno*).

יא גַּם אִם־יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְחָם לָהֶם וְלָאֶחָד אֵיךְ יַחֵם:

11 Bovendien, als twee samen slapen, houden ze [elkaar] warm maar één alleen heeft het niet warm.

KOHELET 4 – קהלת ד

11. Als twee samen slapen – Te verklaren volgens de eenvoudige betekenis en betreffende een man en een vrouw, die warmen elkaar op en planten zich dan voort (*Rasji*). En als ze samen leren zullen ze eerder de oplossing vinden van een probleem (*Sforno*).

יב וְאִם־יִתְקַפּוּ הָאָחָד הַשְּׁנַיִם יַעֲמְדוּ נִגְדּוֹ וְהַחֹטֵם הַמְּשֻׁלָּשׁ
לֹא בְמַהֲרָה יִנָּתֵק:

¹² En als ze één van hen aanvallen, zal hij twee tegenover zich vinden en een drievoudige koord zal niet makkelijk breken.

12. Als ze één van hen aanvallen – Wanneer er rovers komen en hem aanvallen en ze zijn met z'n tweeën en dan staat hij tegenover twee en dat geldt nog meer als ze met z'n drieën zijn, want een drievoudig koord breekt niet zo makkelijk. Een andere verklaring: als iemand een Tora-geleerde is en zijn zoon en kleinzoon ook, dan zal Tora nooit uit zijn nakomelingen wijken, zoals er geschreven staat (*Jes. 59:21*): „Het zal niet wijken uit de mond van je kinderen en uit de mond van je kinds kinderen.”

Een andere verklaring: **een drievoudig koord** – wie Tanach, Misjna en goede manieren heeft, zal niet snel zondigen (*Rasji*).

Nog een andere verklaring: Als twee samen leren en een derde komt met een foute verklaring, dan kunnen die twee die samen leren dat makkelijker samen weerleggen (*Sforno*).

יג טוֹב יֶלֶד מְסֻכֵּן וְחָכֵם מִמֶּלֶךְ זָקֵן וְכֹסֵל אֲשֶׁר לֹא־יָדַע
לְהִזְהַר עוֹד:

¹³ Beter een arm en wijs kind dan een oude dwaze koning die geen vermaning meer weet te aanvaarden.

13. Beter een arm maar wijs kind – Dit is de goede neiging en waarom wordt dat een kind genoemd? Omdat het nog geen man genoemd wordt, zolang het nog geen dertien jaar oud is (*Rasji*). [Een andere, meer letterlijke vertaling: Een goed, maar arm en wijs kind is beter dan een oude dwaze koning.] De *jetser tov* – de goede neiging – komt pas bij een kind als het dertien jaar wordt, wanneer het kind de leeftijd van verantwoordelijkheid bereikt. [Pas wanneer een mens leert te heersen over zijn kwade neigingen krijgt hij een persoonlijkheid, tot dan kan het slechts aan zijn nukken toegeven.]

Arm – Want de ledematen gehoorzamen het nog niet, zoals die luisteren naar de slechte neiging (*Rasji*).

Een wijs mens, ook al is hij nog een kind en ook al is hij arm, en is dat

KOHELET 4 – קהלת ד

de reden dat men niets van hem hoort, is beter dan een dwaas, ook al is die rijk en is hij een koning (*Metsoedat David*).

Een oude, dwaze koning – De slechte neiging die over de ledematen regeert (*Rasji*). [Het wordt ‘koning’ genoemd, omdat iedereen aan die slechte neiging toegeeft, gehoorzaamt, als aan een koning, want men krijgt het vanaf het moment van de geboorte, de dierlijke drang om te eten en te leven.]

Oud – Want vanaf het moment dat de baby geboren is, wordt het in hem geprent, zoals er staat geschreven (*Ber. 4:7*): „De zonde ligt voor de deur op de loer” (*Rasji*).

Dwaas – Want het misleidt hem op de weg van het kwaad. Op deze manier wordt het in *Midrasj Ecce Rabba* geïnterpreteerd (*Rasji*).

Die geen vermaningen meer weet te aanvaarden – Want hij is oud geworden en dan accepteert hij dat niet meer (*Rasji*). Omdat hij zichzelf wijs beschouwt, want als hij zich zijn lage status zou realiseren en de vermaning zou accepteren, zou het zo slecht niet zijn (*Metsoedat David*).

יד כִּי־מִבֵּית הַסּוּרִים יֵצֵא לְמֶלֶךְ כִּי גַם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רֶשׁ:

¹⁴ Want hij [dat kind] is uit de gevangenis gekomen om te regeren, terwijl hij [die koning] zelfs in zijn koninkrijk nederig wordt.

14. Want hij is uit de gevangenis gekomen – Over het arme kind zal uiteindelijk gezegd worden dat hij kwam regeren vanuit het midden van zijn kwelling en uit de plaats van zijn gevangenschap, want de letter ‘samech’ van het woord הַסּוּרִים is gepunctueerd met een *dageesj*, hetgeen gelijkwaardig is aan הַאֲסוּרִים.

Want zelfs in zijn koninkrijk wordt hij nederig – Heb. נוֹלַד, lett.: was geboren. Want het is passend en juist dat hij zou regeren, want zelfs in zijn koninkrijk veranderde hij van de gewoonte van de regerende klasse en hij vernederde zich tot de geleerden, zoals de gewoonte is van de armen. En zo ook Ijov (11:12): „En [uit] een wilde ezel zal een man worden geboren (יְוֹלַד),” dat hij zal worden veranderd en omgezet van wat hij was, gelijkend op een wilde ezel en hij zal een man worden. נוֹלַד betekent ‘worden,’ en staat in de tegenwoordige tijd. (*Rasji*).

Want hij is uit de gevangenis – Dit arme kind heeft zichzelf uit de gevangenis, waarin hij zat opgesloten, bevrijd met zijn wijsheid en hij is naar buiten gegaan, de provincie in om te regeren, zoals dat gebeurde met Joséf in Egypte (*Metsoedat David*).

טו רְאִיתִי אֶת־כָּל־הַחַיִּים הַמְהַלְכִים תַּחַת הַשָּׁמַשׁ עִם הַיָּלֵד
הַשְּׂנִי אֲשֶׁר יַעֲמֵד תַּחֲתָיו:

¹⁵ Ik zag al wat leeft en dat onder de zon wandelt en dat achter dat tweede kind liep, dat in zijn plaats zal staan.

15. Ik zag al wat leeft – Ik vond in *Midrasj Ecc. Zuta*: Dit heeft betrekking op de generatie van de vloed, waar staat (*Ber.* 6:19): „en elke levende ziel” (*Rasji*). Ik zag met mijn eigen ogen al de vlijtige mensen die wandelen in de wereld (*Metsoedat David*).

Dat tweede kind – Dat zal bestaan in plaats van die eerste generatie, dat was Noach en zijn zonen (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: Ik zag hen met het tweede kind, dat was geboren na het arme kind dat zichzelf uit de gevangenis bevrijd had met zijn wijsheid en die er op uit trok om te regeren, nadat hij de oude koning vervangen had.

טז אֵין־קֶץ לְכָל־הַעַם לְכָל אֲשֶׁר־הָיָה לְפָנֶיהֶם גַּם הָאֲחֵרוֹנִים
לֹא יִשְׁמְחוּ־בּוֹ כִּי־גַם־זֶה הַבָּל וְרַעֲיוֹן רֹיחַ:

¹⁶ Er komt geen eind aan heel het volk, aan allen die hen zijn voorgegaan, ook de laatsten zullen zich niet met hem verheugen. Ook dit is nutteloos en najagen van wind.

Er komt geen eind aan heel het volk – Zij waren vruchtbaar en vermenigvuldigden zich zeer, zoals er staat geschreven (*Ijov* 21:8): „Ze zagen hoe hun kinderen zich goed hadden gevestigd.” Een vrouw werd zwanger en baarde binnen drie dagen: „ze produceerden kinderen als de schapen” (*Rasji*).

aan allen die hen zijn voorgegaan – Er kwam geen eind aan al het goede dat vóór hen was, maar alles raakte verloren in een moment van afdaling in het graf (*Rasji*).

ook de laatsten – De generatie van de verwarring [die de Toren van Babel bouwde en over de wereld verspreid werden] (*Rasji*).

zullen zich niet verheugen – Met de goederen die hun ter beschikking stonden (*Rasji*).

Ook dit – Het einde ervan is ledigheid en lucht als men zijn slechte neigingen volgt (*Rasji*). Zelfs wijze koningen op de troon is ledigheid en frustratie, want ze hebben niet de macht om het volk op de juiste weg te houden, zodat ook hier geen voordeel te behalen is (*MD*).

יז שְׁמֵר רִגְלֶיךָ [ק' רגלך] כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל־בַּיִת הָאֱלֹהִים וְקָרוֹב

לְשִׁמְעַת מַתַּת הַכְּסִיּוֹת כִּי־אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע:

¹⁷ Let op je voeten als je naar het Huis van God gaat; beter dichterbij te komen en te luisteren dan de offers van dwazen te brengen, want zij weten niet dat ze iets slechts doen.

17. Let op je voeten als je naar het Huis van God gaat – Kijk uit waar je loopt; als je een dankoffer brengt of als je een vredesoffer schenkt, dat is goed, maar wees voorzichtig dat je geen zondoffer of schuldoffer hoeft te brengen (*Rasji*). *Sforno* verklaart: Wanneer je naar het Huis van de Grote God gaat, zal Hij naar de gebeden van je mond luisteren.

beter dichterbij te komen – Men is dichterbij de Alomtegenwoordige door zijn hart op Hem te richten en Hem te gehoorzamen en zich zo ver te houden van zondigen (*Metsoedat David*).

en te luisteren – naar de woorden van Hasjem (*Rasji*).

dan de offers van dwazen – Die niets weten en dus ook niet weten wat ze verkeerd doen en dan toch offers brengen (*Metsoedat David*).

te luisteren naar de offers van de dwazen – Let niet op hun offers en laat je niet door hun voorbeeld verleiden want de manier waarop zij hun offers brengen is totaal anders en niet in overeenstemming met onze gebeden. Zij weten niet waarom zij offers brengen, ze volgen slechts de traditie van hun voorvaderen (*Sforno*).

want ze weten niet dat ze slecht doen – De dwazen realiseren zich niet dat ze zichzelf schade berokkenen (*Rasji*). Ze denken dat het beter is te zondigen in het zicht van God en dan offers te brengen om zo te boeten voor hun zonden (*Metsoedat David*).

Sforno verklaart:

dat ze iets slechts doen – Houd je hier verre van, want niet alleen zullen hun offers niet welgevallig door Hem geaccepteerd worden, maar Hij zal er kwaad om worden, zoals er staat geschreven (*Jesaja* 1:12): „Wie heeft dit van jou gevraagd om Mijn binnenhof te vertrappen?” En zoals er staat geschreven (*Malachi* 1:10): „Wie van jullie sluit de deur?” en (*Jeremia* 12:8): „Zij verhief haar stem tegen Mij, daarom haat Ik haar.”

ה א אֶל־תְּבַהֵל עַל־פִּיךָ וְלִבְךָ אֶל־יְמִינְךָ לְהוֹצִיא דָּבָר לְפִנָּי
הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׂמַיִם וְאַתָּה עַל־הָאָרֶץ עַל־כֵּן יִהְיוּ
דְּבָרֶיךָ מְעֻטִּים:

5 ¹ Wees niet te haastig met je mond en laat je hart niet al te

קהלת ה – KOHELET 5

snel een woord uiten voor God, want God is in de hemel en jij bent op de aarde, wees daarom zuinig met je woorden.

(5) 1. Wees niet te haastig met je mond – Wees niet te haastig met klachten tegen de Hemel (*Metsoedat David*). Of: zeg je gebeden niet te snel, zoals je gewoonlijk doet (*Sforno*).

een woord uiten voor God – Harde woorden spreken tegen de Hemel (*Rasji*).

laat je hart niet al te snel een woord uiten voor God – Vroeger bereidden de vromen zich een uur voor op hun gebed om zich daarop te concentreren, voordat zij hun gebed uitspraken, (*Sforno*).

want God is in de hemel en jij bent op aarde – En zelfs als een zwakke boven zou zijn en een sterke beneden, dan zou de sterke bang zijn voor de zwakke daarboven. Dus hoeveel te meer als een machtige boven is en de zwakke beneden (*Rasji*).

daarom – Want met veel woorden kom je klagen en protesteren tegen de moeilijk verordeningen van de Alomtegenwoordige (*Metsoedat David*). *Sforno* verklaart: gebruik weinig woorden in je gebed, want als je veel woorden gebruikt, verlies je je concentratie.

ב כִּי בָא הַחֲלוֹם בְּרֵב עֲנִיָּן וְקוֹל כְּסִיל בְּרֵב דְּבָרִים:

² Want dromen komen door veel zorgen en dwaas geklets is het resultaat van veel gepraat.

2. Want dromen komen door veel zorgen – Want het is normaal dat een droom komt door de vele dingen waar iemand iemand over denkt gedurende de dag en het is ook gewoon dat een dwaas veel praat en door veel te praten komt men overmijdelijk tot overtreding. Daarom zeg ik: praat weinig (*Rasji*).

Zoals veel gepieker tot dromen leidt, zal een dwaas met zijn veel gepraat eerder met klachten komen (*Metsoedat David*). Zoals dromen altijd bedrog bevatten, zo zal het gebed van een dwaas onjuistheden bevatten als het te lang duurt, omdat hij zich niet zo lang kan concentreren (*Sforno*).

ג כַּאֲשֶׁר תִּדְרֹךְ לְאֱלֹהִים אַל־תִּאָּחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי אֵין חַפֵּץ בְּכִסְיִים אֵת אֲשֶׁר־תִּדְרֹךְ שְׁלֹם:

³ Als je een belofte doet voor God, stel de vervulling daarvan dan niet uit, want Hij is niet op dwazen gesteld; wat je beloofd hebt, los dat in.

3. Een belofte voor God – Om *tsadaka* te geven (*Metoedat David*).

קהלת ה – KOHELET 5

hij is niet op dwazen gesteld – De Heilige, gezegend is Hij, heeft geen plezier in de dwaas, die veel belooft maar niets geeft (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: dwazen zijn wispelturig en willen elk moment wat anders. Wat ze het ene moment beloven, daar hebben ze het volgende moment al weer spijt van. Dus beter *tsadaka* geven zonder iets te beloven dan beloven zonder te doen.

ד טוב אשר לא-תִּדְרֹךְ מִשְׁתְּדוֹר וְלֹא תִשְׁלֹם:

⁴ Het is beter om geen beloften te doen dan iets beloven en het niet te doen.

4. Het is beter – Het is beter om niets te beloven, dan iets beloven en niet onmiddellijk te betalen, want na verloop van tijd zou je spijt kunnen krijgen van je belofte (*Metsoedat David*), en je belofte niet nakomen, want dan overtreedt je het gebod (*Bamidbar 30:3*): „men zal zijn woord niet breken” (*Talmoed Nedariem 9a*).

ה אַל-תִּתֵּן אֶת-פִּיךָ לְחַטִּיא אֶת-בְּשָׁרְךָ וְאַל-תֹּאמַר לְפָנַי הַמִּלְאָךְ כִּי שָׁגַגְתָּ הִיא לְמַעַן יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל-קוֹלְךָ וְחִבַּל אֶת-מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ:

⁵ Laat je mond niet de oorzaak zijn van de zonde van je vlees en vertel de boodschapper niet dat het een vergissing was; waarom zou God kwaad worden op je gepraat en het werk van je handen vernietigen?

5. Laat je mond niet de oorzaak zijn – door middel van een belofte (*Rasji*). Ook niet als het je oprechte bedoeling was om te geven, laat je mond dan toch niet iets beloven, want misschien kun je je goede bedoelingen niet nakomen en dan zou je zondigen (*Sforno*).

je vlees – Dat Hij de ongerechtigheden niet op je kinderen verhaalt (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: dat je vlees – dat zijn je kinderen – niet zullen worden weggenomen.

de boodschapper – De boodschapper van de liefdadigheidsinstelling, die de *tsadaka* komt halen die je beloofd hebt in het openbaar (*Rasji*).

een vergissing – Ik heb het per vergissing beloofd, want ik dacht dat ik het zou kunnen geven (*Rasji*).

en het werk van je handen vernietigen – De mitswot die je al gedaan hebt en waarvan de verdienste al in je handen waren gekomen, zul je dan verliezen (*Rasji*, op basis van *Midrasj Kohelet*). Want God wordt kwaad als Hij hoort dat de belofte, die je in het openbaar hebt gedaan, en op grond waarvan het je voorspoedig ging, niet bent nagekomen en dan neemt Hij je

KOHELET 5 – קהלת ה

verworven voorspoed weer af (*Metsoedat David*).

ו כִּי בָרַב חִלְמוֹת וְהַבְּלִים וּדְבָרִים הָרְבִּה כִּי אֶת־הָאֱלֹהִים
יִרְא׃

⁶ Ondanks de vele dromen, futiliteiten en vele loze woorden: heb alleen ontzag voor God.

6. Ondanks vele dromen, enz. – ondanks allerlei dromen, valse profeten en vele woorden die je vertellen dat je de Alomtegenwoordige moet verlaten (*Rasji*),

heb alleen ontzag voor God – כִּי heeft hier de betekenis van „echter, alleen,” wees niet bang voor die dromen [of valse profeten], vrees alleen God (*Rasji*).

ז אִם־עֲשָׂק רָשׁ וְגִזֵּל מִשְׁפָּט וְצָדֵק תִּרְאֶה בְּמַדִּינָה
אֶל־תִּתְמָה עַל־הַחֲפֹץ כִּי גִבָּה מֵעַל גִּבָּה שִׁמֹּר וּגְבַהִים
עֲלֵיהֶם׃

⁷ Als je onderdrukking van de armen en onthouding van recht en rechtvaardigheid ziet in de provincie, verbaas je dan niet over de zaak, want de Hoogste over de hoge houdt de wacht en er zijn hogere boven hen.

Als je onderdrukking van de armen en onthouding van recht en rechtvaardigheid ziet – Als je in de provincie ziet dat ze de armen onderdrukken en [hen] recht en rechtvaardigheid onthouden (*Rasji*).

Sforno verklaart: Als je geweld en roof ziet, zondig dan niet door vragen te stellen over de wegen van je Schepper, of door toe te staan dat de gedachten en ideeën van de overtreders, die zeggen dat boosdoeners gunst vinden in de ogen van Hasjem, bij jou opkomen en dat Hij dat zo wenst.

verbaas je dan niet – over de wil van de Alomtegenwoordige als hij ellende over hen brengt (*Rasji*).

want de Hoogste over de hoge houdt de wacht – en Hij ziet hun daden en er zijn hogeren [engelen] die de afgezanten zijn van de Alomtegenwoordige en die hebben een strenge hand om te straffen (*Rasji*).

en onthouding van recht – Als je ziet dat ze de armen onderdrukken en hun het recht onthouden, en je ziet dat liefdadigheid naar de stad komt, dat de Heilige, gezegend is Hij, met „gulle hand” goedheid over hen uitstrooit zonder hen te straffen, wees dan niet verbaasd over de

קוהלת ה – 5 KOHELET

wil van de Alomtegenwoordige, want dat is Zijn gewoonte, om slechts heel langzaam boos te worden.

want de Hoogste over de hoge houdt de wacht – Hij wacht totdat hun maat vol is (*Rasji*).

ח וַיִּתְרוֹן אֶרֶץ בְּכָל הַיּוֹם [ק' הוּא] מִלֶּךְ לְשָׂדֵה נֹעֵבֵד:

8 En de verhevenheid van het land is overal in, zelfs de koning is dienstbaar aan het veld.

En de verhevenheid van het land is overal in – en de verhevenheid van de bewoners van het land, die hooghartig zijn en de Alomtegenwoordige provoceren (*Rasji*).

is overal in – In alles, hij laat Zijn agenten de beloning [of straf] uitdelen, zelfs door middel van steekvliegen, zoals Hij deed met Titus.

zelfs de koning is dienstbaar aan het veld – De Heilige, gezegend is Hij, werd dienstbaar aan Zion, [hetgeen beschreven wordt als te zijn geploegd als een veld (Micha 3:12)] om [de straf] te eisen voor hun mishandeling door de vernietigers en om haar beloning te betalen aan haar bouwers (*Rasji*). [Volgens *Rasji* is de koning die hier genoemd wordt de Godheid. Echter, andere commentatoren verklaren dit vers op een totaal andere manier. Zij interpreteren ‘de koning’ als een aardse soeverein, zoals *Rasji* doet in zijn alternatieve interpretaties:

En de verhevenheid van het land is over alles – De beloning voor de bewerking van de grond wordt boven alles gewaardeerd, want zelfs de koning is dienstbaar aan het veld; als de aarde zijn vruchten produceert, dan zal hij eten, maar zo niet, dat sterft hij van de honger.

Een andere verklaring:

En de verhevenheid van het land is overal in – De beloning van Israël is in alle woorden van Tora, zowel in de Schrift, in de Misjna, als in de Gemara.

de koning is dienstbaar aan het land – Als hij goed thuis is in Tora en Misjna, moet hij nog steeds dienstbaar zijn aan degene die goed thuis is in de Gemara, want die legt de praktische beslissingen en gen verboden voor hem uit en wat rein en wat onrein is en de wetten en de jurisprudentie.

ט אֱהָב כֶּסֶף לְאִישׁ שֶׁבַע כֶּסֶף וּמִי־אֱהָב בְּהֶמוֹן לֹא תִבּוֹאֵה גַם־זֶה הַקֶּבֶל:

9 Wie van zilver houdt zal niet door zilver verzadigd worden en wie van een menigte houdt heeft nog geen product. Ook

dat is futiliteit.

Wie van zilver houdt zal niet door zilver verzadigd worden – Wie van de geboden houdt, zal er niet door verzadigd worden (*Rasji*).

en wie van een menigte houdt – of van veel geboden (*Rasji*).

geen product – En geen van hen heeft een specifiek en herkenbaar gebod, zoals de bouw van de Tempel of een synagoog, of een mooie Tora-rol (*Rasji*).

בְּרִבּוֹת הַטּוֹבָה רַבּוֹ אֹכְלֶיהָ וּמֵה־כְּשָׁרוֹן לְבַעֲלֶיהָ כִּי
אִם־רְאִיתָ [ק' רְאוּת] עֵינָיו:

¹⁰ Naarmate het goede toeneemt, vermeerderen zich de verbruikers; en wat is het voordeel voor de Eigenaar ervan, dan behalve wat Zijn ogen zien?

Rasji verklaart:

Naarmate het goede toeneemt – Wanneer Israel zijn daden verbetert. **vermeerderen zich te verbruikers** – de gift van de beloning voor de mitswot.

en wat is het voordeel voor de Eigenaar ervan – de Heilige, gezegend is Hij, met al de verbeteringen van hun daden.

dan behalve wat Zijn ogen zien – dat Hij ziet dat zij onderdanig aan Hem zijn, en Hij heeft voldoening [van het feit] dat Hij het geboden [lett.: Hij zei] heeft en dat Zijn wil is uitgevoerd en zo is het ook met de offers: **Naarmate het goede toeneemt, vermeerderen zich de verbruikers** – Naarmate zij meer vrijwillige offers brengen, zullen er meer priesters komen om dat op te eten.

יֵאֵר מִתּוֹקָה שְׁנַת הָעֶבֶד אִם־מְעַט אִם־הַרְבֵּה יֹאכֵל וְהִשָּׁבַע
לְעֹשֶׂיר אֵינְנוּ מְנַיֵחַ לוֹ לִישׁוֹן:

¹¹ Zoet is de slaap van de arbeider, of hij nu weinig of veel eet, maar de voldaanheid van de rijke laat hem geen rust om te slapen.

Zoet is de slaap van de arbeider – Wie de grond bewerkt, slaapt en hij geniet van zijn slaap, of hij nu veel of weinig eet, want hij is daar altijd aan gewend (*Rasji*).

maar de voldaanheid van de rijke laat hem geen rust – Maar de voldaanheid van de eigendommen van de rijke, die veel koopwaar bezit, geven hem niet de rust om te slapen; de hele nacht ligt hij daaraan te denken. En een andere verklaring: het jaar van diegene die

קֹהֵלֵת ה' – KOHELET 5

God dient is zoet, of de dagen van zijn jaren nu weinig of veel zijn, hij zal zijn beloning eten, degene die weinig jaren heeft, als degene die er veel heeft. Mosjé leidde Israel veertig jaar en de profeet Sjmoeël leidde hen tien jaar, en de Schrift stelde hen gelijk, dat wil zeggen, de één is als de ander, zoals er gezegd is (*Tehilliem* 99:6): „Mosjé en Aharon behoorden tot Zijn priesters en Sjmoeël was één van hen die Zijn Naam riepen, enz.” Zo wordt het verklaard in *Tanchoema* (*Ki Tissa* 3) (*Rasji*).

Maar de voldaanheid van de rijke – Degene die vele tradities onderwees (*Rasji*).

laat hem geen rust om te slapen – In het graf, zoals er gezegd is (in *Sjier Hasjiriem* 7:10): „*Die de lippen van de slapende doet spreken.*” Iedere Torageleerde in wiens naam een traditionele wet wordt geciteerd, diens lippen bewegen in zijn graf [*Rasji* van *Tanchoema* t.p.]

Overeenkomstig *Rasji*'s eerste verklaring parafraseert de *Targoem*: De slaap van de man, die Hasjem dient met heel zijn hart, is zoet en hij heeft vrede in zijn graf, of hij weinig jaren heeft geleefd of vele jaren, want hij heeft de Heerser van het Universum gediend in deze wereld. In de Komende Wereld zal hij zijn beloning krijgen voor het werk van zijn handen en de wijsheid van de Tora van Hasjem voor een man die rijk is aan wijsheid. Net zoals hij in deze wereld zich bezig hield en zwoegde met studie [van Tora], zo zal dat op hem rusten in zijn graf, en het zal hem niet verlaten, net zoals een vrouw haar man niet alleen laat in zijn slaap.

יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רָאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ עֹשֶׂר שָׁמֹר לְבַעָלָיו
לְרַעְתּוֹ:

¹² Er is een afschuwelijke ziekte, die ik gezien heb onder de zon [en dat is] rijkdom die de eigenaar tot zijn eigen schade vasthoudt.

Er is een afschuwelijke ziekte – Er is iets gruwelijks slechts dat ik gezien heb (*MD*). *Saädja Gaon* en *Sforno* vertalen: Er is een kwaad dat valt, d.w.z., dat het plotseling iemand overvalt.

die de eigenaar tot zijn schade vasthoudt – Zoals de rijkdom van Korach, tengevolge waarvan hij hooghartig werd en afdaalde in het graf (*Rasji*).

De *Targoem* interpreteert op vergelijkbare wijze: Er is een gruwelijk kwaad, dat ik in deze wereld zag, onder de zon en er is geen remedie voor: iemand die rijkdom vergaart en daar

KOHELET 5 – קהלת ה

niets goeds mee doet. Aan het einde van zijn dagen zal die rijkdom voor hem tot zijn schade bewaard blijven in de Komende Wereld.

Metsoedat David verklaart: De rijkdommen werden vastgehouden door hun eigenaar en verlieten zijn domein niet, maar ze werden niet vastgehouden ten goede, zodat hij daar voordeel van zou hebben op het einde van zijn dagen, om ze na te laten aan zijn erfgenamen, maar ze werden bewaard voor zijn nadeel, want de mensen fabriceerden valse beschuldigingen tegen hem en hij werd het voorwerp van martelingen.

יג וְאֵבֶד הָעֶשְׂרֵה הַהוּא בְּעֵינָיו רַע וְהוֹלִיד בֵּן וְאִין בְּיָדוֹ
מְאוּמָה:

¹³ en hij verliest die rijkdom bij een tegenslag, en hij zal een zoon krijgen, en die heeft niets.

en hij verliest die rijkdom – Hij verliest ze ook tengevolge van het kwaad dat zij op hem gebracht hebben, namelijk de false beschuldigingen, want hij verbraste zijn geld aan omkoopgeld, om zichzelf te redden van de narigheid die hem overvallen was (*MD*).

en hij zal een zoon krijgen – Toen hij de rijkdommen nog bezat, had hij nog geen zoon aan wie hij dat kon geven, maar nadat hij zijn rijkdommen verloren had, kreeg hij een zoon maar nu had hij niets meer voor hem of om voor hem na te laten (*MD*).

en die heeft niets – Zelfs niet de verdiensten van zijn vader (*Rasji*).

Sforno verklaart: **en hij verliest die rijkdom door een slechte gebeurtenis** – En soms zelfs zonder iets kwaads, maar door een ongelukkige gebeurtenis, **en hij zal een zoon krijgen** – wanneer hij rijk is **en hij bezit niets meer** – om hem na te laten en de rijke man zal verdriet hebben om zijn zoon.

יד כַּאֲשֶׁר יֵצֵא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לִלְכֹת כְּשֶׁבֵא וּמְאוּמָה
לֹא-יֵשֵׂא בְעַמְלּוֹ שְׂלִיךְ בְּיָדוֹ:

¹⁴ Zo als hij kwam uit de buik van zijn moeder, zo naakt zal hij terugkeren, net zoals hij gekomen is; niets van al zijn gezwoeg zal hij met zich meenemen.

niets van al zijn gezwoeg zal hij met zich meenemen – Als hij sterft zal hij geen enkele verdienste bij zich hebben van liefdadigheid die hij met zijn geld gedaan had tijdens zijn leven (*Rasji*).

טו וְגַם-זֶה רָעָה חוֹלָה כָּל-עֲמַת שְׂבָא כֵן יִלְךְ וּמֵה-יִתְרוֹן לֹא שִׁיעֵמַל לְרוּחַ:

¹⁵ Ook dit is een ziekmakende ellende, maar zoals het is gekomen, zo zal het weggaan, dus wat heeft hij aan voordeel behaald met al zijn loos gezwoeg?

Ook dit is, enz. – Zoals er hierboven (v. 12) gezegd is dat het iets gruwelijk slecht is dat hij zijn rijkdom voor zichzelf houdt, zo ook is het iets gruwelijks slecht dat hij zijn rijk niet kan behouden (*MD*).

zoals het is gekomen – dat geld, zo zal het weggaan (*Rasji*).

טז גַּם כָּל-יָמָיו בַּחֲשֹׁךְ יֹאכַל וְכַעַס הָרַבָּה וְחִלְיוֹ וְקֶצֶף:

¹⁶ Ook zal hij al zijn dagen in duisternis eten en zal hij vol ergernis, ziekten en boosheid zitten.

Ook zal hij ... in duisternis eten – Want hij was altijd bezig met zijn zaken en had geen tijd om overdag te eten (*MD*).

en hij zal vol ergernis – Ten gevolge van zijn drukke zaken, want daar ze zo talrijk waren, was het onmogelijk dat alles naar wens verliep (*MD*).

ziekten – ziek van ergernis (*MD*).

יז הִנֵּה אֲשֶׁר-רָאִיתִי אֲנִי טוֹב אֲשֶׁר-יָפָה לְאָכּוֹל-וְלִשְׁתּוֹת וְלִרְאוֹת טוֹבָה בְּכָל-עֲמָלוֹ | שִׁיעֵמַל תַּחַת-הַשֶּׁמֶשׁ מִסֶּפֶר יָמֵי-חַיָּו [חַיָּו] אֲשֶׁר-נָתַן-לּוֹ הָאֱלֹהִים כִּי-הוּא חֵלְקוֹ:

¹⁷ Zie hier, wat ik gezien heb: het is goed en mooi om te eten en te drinken en om plezier te hebben dankzij al zijn inspanning die hij zich getroost heeft onder de zon gedurende al de dagen van zijn leven die God hem gegeven heeft, want dat is wat hem is toebedeeld.

wat ik gezien heb – Wat ik begrepen heb. Ik zag in dat het goed was voor een mens . . . (*MD*).

om te eten en te drinken en plezier te hebben – Door zich bezig te houden met Tora, want dat is een goede gedachte; en men moet niet te veel rijkdom vergaren, maar men moet tevreden zijn met wat hem is toebedeeld, want dat is zijn deel (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: om goede daden en liefdadigheid te doen.

KOHELET 5 – קהלת ה

met al zijn inspanning – Voor de rijkdom die hij verzamelde (*MD*).

al de dagen van zijn leven – Zo hoort hij te doen, al de dagen van zijn leven die God hem gegeven heeft (*MD*).

wat hem is toebedeeld – Want al de rijkdom is zijn deel dat God voor hem bestemd had en dus is het juist dat hij daarvan geniet en het gebruikt voor liefdadigheid en er goede daden mee doet (*MD*).

יח גם כֹּל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַן־לּוֹ הָאֱלֹהִים לְעֹשֶׂה וּנְכֹסִים
וְהַשְׁלִיטוֹ לְאֹכְלֵ מִמֶּנּוּ וְלִשְׂאֵת אֶת־חֶלְקוֹ וְלִשְׂמֹחַ בְּעִמְלּוֹ זֶה
מִתַּת אֱלֹהִים הִיא:

¹⁸ Ook ieder mens aan wie God rijkdom en bezittingen gegeven heeft en hem de mogelijkheid gegeven heeft om daarvan te eten en om zijn deel te krijgen en om gelukkig te zijn met zijn werk, die heeft een geschenk van God [gekregen].

Ook ieder mens – Dit heeft betrekking op het einde van het vers, namelijk dat het een geschenk van God is, dat wil zeggen, dat zelfs het vermogen om te kunnen eten enz. een geschenk van God is, net zoals de rijkdom zelf (*MD*).

ט כִּי לֹא הָרְבִיּהּ יִזְכֹּר אֶת־יְמֵי חַיָּיו כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה
בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ:

¹⁹ Want hij zal zich herinneren dat de dagen van zijn leven niet veel zijn, want God is getuige van de vreugde van zijn hart.

niet veel – Want er is geen lang leven in deze wereld (*Rasji*).

Want hij zal zich herinneren dat de dagen van zijn leven – Want ze zijn weinig en niet veel, dus waarom zou men zich inspannen om veel rijkdom te vergaren? Men kan zich beter inspannen gedurende zijn leven met iets dat voor hem blijft in de Komende Wereld (*Rasji*). *Metsoedat David* legt het vers andersom uit: Laat men zich realiseren dat het leven maar kort is. Laat men zich daarom haasten om te profiteren van zijn rijkdom en goede daden doen en liefdadigheid geven met een opgewekt hart terwijl hij nog leeft.

want God is getuige – De Heilige, gezegend is Hij, is hier een eeuwige getuige van (*Rasji*).

van de vreugde van zijn hart – Dat hij zich erin verheugt om goed te doen tijdens zijn leven, en ik zag in de Midrasj (*Kohelet Rabba*): Dit heeft betrekking op Elkana, die Israel op de feestdagen leidde naar Sjilo, hij bracht het elk jaar via een andere weg op, om die zaak bekend

KOHELET 6 – קהלת ו

te maken en hen eraan te herinneren om de pelgrimstocht te maken. Daarom prijst de Schrift hem (*I Sjmoeël 1:3*): „Deze man was gewend om op vastgestelde tijden op te trekken uit zijn stad.” Ik geloof [lett.: Ik zeg] dat deze Midrasj [gebaseerd is] op het eind van het vers: „want God is getuige van de vreugde van zijn hart.” Dit is Elkana (*Rasji*).

getuige – Heb. מְעֵדָה. Dit heeft als klinker een *seggol* [*Rasji* noemt dat een *pattag katan*]. Daarom interpreteer ik het als een zelfstandignaamwoord, zoals (in *Ijov 32:5*): „want er was geen antwoord (מְעֵדָה) in de mond van de drie mannen” (*Rasji*).

van de vreugde van zijn hart – dat hij blij was op de feestdag (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: opdat niet iemand zal denken: wie weet wat er in iemands hart omgaat, of ik de geboden met vreugde deed? Daarom staat er dat God, Die de gedachten van een mens kent, er een getuige van is of hij de geboden met vreugde deed.

ו אִישׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַחַת הַשָּׁמֶשׁ וְרַבָּה הִיא
עַל-הָאָדָם:

6 ¹ Er is kwaad dat ik gezien heb onder de zon en het komt veel voor bij mensen.

en het komt veel voor onder mensen – Het treft veel mensen (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: het geeft hem veel verdriet.

ב אִישׁ אֲשֶׁר יִתְּן-לוֹ הָאֱלֹהִים עֲשָׂר וּנְכֹסִים וְכָבוֹד וְאִינּוֹ
חֶסֶד לְנַפְשׁוֹ | מִכָּל אֲשֶׁר-יִתְּאוּדָה וְלֹא-יִשְׁלִיטֵנּוּ הָאֱלֹהִים
לְאָכַל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ נָכְרִי יֹאכְלֵנּוּ זֶה הַבָּל וְחָלִי רַע הוּא:

² Een man aan wie God rijkdom en eigendom en eer geeft, en zijn ziel ontbreekt niets van alles wat hij verlangt, maar God geeft hem geen mogelijkheid om ervan te eten, maar een vreemde man zal het eten; dit is leegheid en een ernstige ziekte.

rijkdom en eigendom: volgens de eenvoudige uitleg ervan moet het worden geïnterpreteerd als zijn klaarblijkelijke betekenis (*Rasji*).

en eer – van andere mensen, hetgeen een mens opvrolijkt (*MD*).

en zijn ziel ontbreekt niets – Het ontbreekt zijn ziel aan niets dat hij begeert, d.w.z., hij kan alles krijgen van zijn hartje begeert (*MD*).

maar God geeft hem geen mogelijkheid ervan te eten – Opdat hij zich zou verheugen in zijn deel om voldoening te vinden in zijn rijkdom- men, want hij streeft ernaar te onderdrukken en veel rijkdom

קהלת 6 – 1

te vergaren, zoals gezegd wordt (Hab. 2:5): „en hij is als de dood en zal nooit verzadigd worden,” en God zal hem ook niet de macht geven om liefdadigheid te bedrijven, om er in de toekomst van te eten, maar een vreemde man zal dat geld nemen en er liefdadigheid mee doen en er voordeel uit halen. De Midrasj Aggadah (Koh. Rabba, Yerushalmi Horaiot 3:5) [legt het uit als verwijzend] naar woorden van de Tora (*Rasji*).

rijkdom en eigendom en eer – Tanach, Misjna en Aggada (*Rasji*).

geeft hem niet de mogelijkheid – Aangezien hij geen [kennis van] Gemara heeft verworven, heeft hij er bijgevolg geen voordeel van in enige praktische instructie (*Rasji*).

dit is leegheid – Want het blijkt dat hij zich ten eerste inspande om een ongewenst doel te bereiken (*Sforno*).

en een ernstige ziekte – Want soms gebeurt het omdat hij zijn familie haat. Dit is een beschamende ziekte, hetgeen ook pijnlijk is, want hij zondigt door dit te doen en het resultaat is dat hij zijn tijd verspeelt en zich inspant om rijkdom te verkrijgen, met als enig resultaat dat hij schuldig is aan wangedrag.

אִם-יֹולֵיד אִישׁ מֵאָה וְשָׁנַיִם רַבּוֹת יַחֲלֶה וְרַב | שִׁיְהִיו
יְמֵי-שָׁנָיו וְנִפְשׁוּ לְאֶת-שִׁבְעַ מִן-הַטּוֹבָה וְגַם-קְבוּרָה
לְאֶת-הָיְתָה לוֹ אִמְרָתִי טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל:

³ Mocht een man honderd [kinderen] verwekken en vele jaren leven, en hij zal veel hebben gedurende de dagen van zijn jaren, maar zijn ziel zal niet verzadigd zijn van al het goede, noch heeft hij een begrafenis gehad. Ik zei dat de doodgeborene beter is dan hij.

Mocht een man honderd [kinderen (*Rasji*)] **verwekken** – die hem plezier geven (*MD*).

en vele jaren leven (en hij zal veel hebben gedurende de dagen van zijn jaren) – וְרַב is een uitdrukking voor ‘voldoende’, een voldoende mate van al het goede (*Rasji*).

maar zijn ziel zal niet verzadigd zijn – van dat goede, want hij is niet tevreden met zijn deel, met datgene dat hij in zijn hand heeft (*Rasji*).

noch heeft hij een begrafenis gehad – Soms wordt hij gedood en de honden eten hem op. Nou, al deze dingen worden gevonden bij *Achav*: hij had vele zonen en hij had veel bezittingen, maar hij begeerde de bezittingen van anderen en vond geen voldoening van zijn geld en de honden verslonden hem (*Rasji* van *Koh. Rabba*). [Achav was de

קהלת ו – 6 KOHELET

zevende koning van Israel, zie *Melachienm I*, 16.]

de doodgeborene is beter dan hij – Want de doodgeborene komt in leegheid en gaat weer; hij heeft niets goeds gezien en begeert het ook niet, dus hij hoeft niet bedroeft te zijn (*Rasji*). [Het is niet duidelijk wat *Rasji* hier bedoelt. In *Koh. Rabba* staat: dit is de doodgeborene van een hoer, die haar kind weggooit. Zelfs zo een doodgeboren kind is beter dan die man.]

ד כִּי־בְהֵבֵל בָּא וּבְחֹשֶׁךְ יֵלֵךְ וּבְחֹשֶׁךְ שָׁמוּ יִכְסֶּה:

⁴ Want hij komt in leegheid en gaat in duisternis, en in duisternis is zijn naam bedekt.

Want hij komt in leegheid – Want dit doodgeboren kind kwam in de wereld zonder van het begin iets goeds te bereiken en toen hij naar het graf ging, ging hij in duisternis, d.w.z., niemand heeft hem gezien en niemand kende hem en niemand zal zich hem herinneren. Het is alsof zijn naam in duisternis gehuld is. Dit is een dichterlijke uitdrukking, want in feite had hij geen naam (*MD*).

ה גַּם־שֶׁמֶשׁ לֹא־רָאָה וְלֹא יָדַע נַחַת לְזֶה מְזֶה:

⁵ Bovendien zag hij nooit de zon, noch kende hij [die]; deze heeft meer voldoening dan die.

Bovendien zag hij nooit de zon – Dat doodgeboren kind (*MD*).

noch kende hij [die] – Hij wist nimmer van het bestaan van enig plezier dat ergens van te verkrijgen is. Daar dit zo is heeft hij geen enkele reden om verdrietig te zijn over de goede dingen die hij niet heeft en nooit heeft gezien. Maar de man die honderd zonen had, weet wat goed is en wat hij mist. Bijgevolg is hij erg verdrietig (*MD*).

ו וְאֵלוּ חַיָּה אֶלְף שָׁנִים פְּעֻמִּים וְטוֹבָה לֹא רָאָה הֲלֹא אֶל־מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הוּלָךְ:

⁶ En als hij twee keer duizend jaar zou leven en geen plezier had ervaren, gaan ze dan niet allemaal naar één plaats?

En als hij ... leeft – En als hij tweeduizend jaar had geleefd, welk voordeel zou hij [daarvan] hebben, daar hij er geen enkel plezier van had? Zal hij niet uiteindelijk tot stof terug keren zoals alle arme mensen (*Rasji*)?

en geen enkel plezier hebben – [lett.: hij zag niets goeds] Hij had er geen enkel plezier in (*MD*).

gaan niet allen naar één plaats? – Wat voor plezier had hij van zijn

KOHELET 6 – קהלת ו

lange leven? Wanneer hij sterft, keert hij dan niet terug tot stof, zoals ieder ander mens? Want iedereen gaat uiteindelijk naar de zelfde plaats, namelijk het graf, hij eveneens (MD).

ז כָּל־עֵמֶל הָאָדָם לְפִיּוֹ וְגַם־הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמְלָא:

⁷ Al iemands gezwoeg is voor zijn mond, en is de eetlust [dan] nog niet verzadigd?

Al iemands gezwoeg – is voor zijn mond, opdat hij daar nut van zal hebben en zal eten in deze wereld en in de volgende, maar deze verkrijgt geen nut tijdens zijn leven (*Rasji*).

en de eetlust is nog niet verzadigd – Dit is een vraag: maar deze – heeft hij zelfs zijn behoeften niet bevredigd met een klein pleziertje? Dit is vergelijkbaar (met *Sjemot 15:9*): „ik zal mijn lusten aan hen bevredigen (תִּמְלָאמוּ נַפְשֵׁי),” een uitdrukking voor het hebben van voldoening, en daar dit zo is... (*Rasji*).

ח כִּי מֵה־יִוְתָר לְחַכָּם מִן־הַפְּסִיל מֵה־לְעַנִּי יוֹדֵעַ לְהֵלֵךְ נֶגְדַּת הַחַיִּים:

⁸ Want wat is het voordeel van de wijze boven de dwaas? Wat heeft de arme man die weet hoe hij met de levenden moet omgaan [minder]?

Want wat is het voordeel – Welk voordeel had hij van zijn wijsheid, meer dan die van een dwaas? (*Rasji*).

Wat heeft de arme man – voor voordeel boven de rijke man, die geen voldoening heeft? Ook hij weet hoe om te gaan met het leven. Een andere verklaring: en ook de ziel wordt nimmer verzadigd voor de Komende Wereld, want zie, hij heeft bij zijn leven nooit goede dingen gedaan (*Rasji*).

Metsoedat David verklaart: en ook de ziel moet niet worden afgesneden. Men moet zijn ziel bewaken, opdat die niet wordt afgesneden ten gevolge van de straf van *kareet* [uitroeiing]. Hij moet liefdadigheid geven van zijn bezittingen, ten einde verdienste te hebben voor zijn ziel.

ט טוֹב מִרְאֵה עֵינַיִם מִהֵלֶךְ־נַפֶּשׁ גַּם־זֶה הַבָּל וְרַעוּת רֹחַ:

⁹ Het is beter wat hij met zijn ogen ziet dan datgene wat zijn eetlust gaat stillen; ook dit is leegheid en frustratie.

Het is beter – Het zou beter en verstandiger zijn voor deze persoon

קהלת 6 – 1 KOHELET 6

om zijn rijkdom te bekijken met de blik van zijn ogen, dan voedsel en drank, dat zijn lichaam ingaat. Een andere verklaring: Deze persoon prefereert en het lijkt hem beter en gepast voor hem om zijn ogen te volgen, om te roven en te onderdrukken, dan zijn ziel te volgen, dat hij zijn verstand niet zijn ziel laat volgen als hij sterft (*Rasji*).

Ook dit is leegheid – Dit is wat gegeven wordt aan een slecht mens (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: Het zou goed zijn voor iemand om met zijn ogen te zien waar zijn ziel heengaat na zijn dood, d.w.z., waar de ziel van de rechtvaardige heengaat en waar de ziel van een slecht mens gaat. En hij zou bijgevolg het verschil weten en zijn wegen verbeteren.

Ook dit is leegheid – Maar in feite is ook dit leegheid, zonder enig nut, want dan zou hij de Alomtegenwoordige dienen op de voorwaarde dat hij beloning zal krijgen en zichzelf spaart van straf. Maar het is beter om Hem te dienen zonder een beloning te verwachten (*MD*).

en frustratie – Hier zal hij frustratie door voelen, wat ongewild dient hij nu God, alleen maar uit liefde voor de beloning en angst voor straf. Als hij echter de Alomtegenwoordige zou dienen uit liefde, zou hij dat uit eigen vrije wil doen (*MD*).

יִּמְהַשְׁהִיָּה כְּבָר נִקְרָא שְׁמוֹ וְנֹדַע אֲשֶׁר־הוּא אָדָם
וְלֹא־יִוָּכַל לְדַיֵּן עִם שְׁהַתְקִיף [ק' שְׁתִּקְיָף] מִמֶּנּוּ:

¹⁰ Wat was, zijn naam werd al genoemd, en het is bekend dat hij een man is, en hij zal niet kunnen strijden met hem die sterker is dan hij.

Wat was, zijn naam werd al genoemd – De achting en de grootheid die hij had tijdens zijn leven. Zijn naam was al bekend, d.w.z., dat is al geweest en voorbij. Hij had al naam gemaakt in zijn kantoor, maar dat is nu voorbij, het was bekend dat hij een mens was en niet God, en zijn einde was dat hij stierf en hij zal niet in staat zijn de strijden met de doodsengel, die sterker is dan hij (*Rasji*).

יֵאָכֵל כִּי יִשְׂדָּבְרִים הָרֵבָה מִרְבִּים הַבָּל מֵהִיתָר לְאָדָם:

¹¹ Want er zijn veel dingen die leegheid vergroten; wat blijft er over voor een mens?

Want er zijn veel dingen – waarmee hij zich tijdens zijn leven heeft beziggehouden, zoals spelen van de koningen: apen, olifanten en leeuwen. Zij vergroten leegheid voor hem en wat blijft er voor hem over als hij sterft? (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: Inderdaad, er

קהלת 6 – 1

zijn vele opmerkelijke dingen die deze persoon in zijn leven gepresteerd heeft, maar ze hebben allemaal leegheid vergroot, want ze zijn tijdelijk.

wat blijft er over voor een mens – Welk voordeel heeft een mens met zijn menselijkheid, giften met superieure intelligentie boven alle levende wezens? (MD)

יב כִּי מִי־יִוֹדַע מַה־טוֹב לְאָדָם בְּחַיִּים מִסֵּפֶר יְמֵי־חַיֵּי הַבָּלוּ
וַיַּעֲשֶׂם כְּצֶלְ אִשָּׁר מִי־יִגִּיד לְאָדָם מַה־יְהִיֶּה אַחֲרָיו תַּחַת
הַשָּׁמַיִם:

¹² Want wie weet wat goed is voor de mens tijdens zijn leven, het aantal dagen van zijn leven in leegheid, dat hij ze doet als een schaduw, want wie zal de mens vertellen wat er na hem zal zijn onder de zon?

Want wie weet – Want wie weet [wat] goede daden [zijn] en wat een mens zou moeten doen tijdens zijn leven zodat het goed zal zijn voor de eeuwige wereld? (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: D.w.z., slechts weinig mensen begrijpen wat goed is voor de mens om te doen tijdens zijn leven, gedurende het aantal dagen van leegheid, die hem door de Hemel zijn gegeven.

het aantal dagen van zijn leven in leegheid – Dat aantal is klein (*Rasji*).

dat hij ze doet – Die daden, in de korte tijd dat hij leeft, want deze tijd is zo kort als de schaduw van een voorbij vliegende vogel. En hoewel Sjloomo zegt: „als een schaduw” in het algemeen en niet specificeerde of hij de schaduw van een palmboom, of de schaduw van een muur bedoelt, die permanent zijn, zijn vader David had dat al gespecificeerd [in *Teh.* 144:4]: „Zijn dagen zijn als een vluchtige schaduw.” Dat is de schaduw van een vliegende vogel. Zo wordt het in de *Midrasj* [*Koh. Rabba*] geïnterpreteerd (*Rasji*). *Metsoedat David* verklaart: Dat hij deze dingen de hele tijd mag doen terwijl hij leeft en dat hij daarvan niet moet rusten, zoals een schaduw, die nooit rust, maar zich voortdurend uitspreidt van plaats naar plaats wanneer de zon daalt. Daar maar weinig mensen dit begrijpen, heeft de mens geen voordeel men zijn menselijk, superieur intellect (MD).

want wie zal de mens vertellen – hoe de rijkdom die hij vergaard heeft door onderdrukking na zijn dood voor zijn zonen zal overblijven onder de zon? (*Rasji*).